БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советининиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 ЧЫЛ. ЯНВАРЬ 8 СУББОТА № 6 (8774).

Өртээ 2 коп.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң доктаамал комиссияларында

Чер — совет биитилелдиң эң чугула байлаа. 1968 чылда ССРЭ-ниң Дээди Совети ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның чер хоойлужудулгазының Үндезиннерин хүлээп алган. Ол Үндезиннериниң амыдыраалда күүсеттиниң турарының айтырыын ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң болгаш Пашионалдар Советиниң көдээ ажыл-агый талазыбиле комиссияларының каттышкан хуралынга январь 6-да Кремльге чугаалашкан.

Комиссияларның даргалары Г. С. ЗОЛОТУХИН болгаш Н. М. БОРИСЕНКО олар хуралды эрттиргеннер.

Белеткел болүүнүн удуртукчузу депутат И. Ж. БОНДАРЕНКО болгаш ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агый министриниң оралакчызы Р. Ц. СИДАК олар илеткелдер кылган.

Чер дугайында хоойлуну тыныгыы еагыырын болгаш черни ажыглаарын күрүнеиин талазыдан контрольдаарын күштелдиреринде сүмелеп турар шиитпирни хурал хүлээп алган.

ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның арга-ыяш хоойлужудулгазының үндезиннерин белеткеп турарының дугайында информацияны белеткел комиссиязының даргазы депутат В. П. НОВИКОВ кылган.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазының оралакчызы К. А. ХАЛИЛОВ, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң палаталарының даргалары А. П. ШИТИКОВ, И. С. НАСРИДДИНОВА, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары М. П. ГЕОРГАДЗЕ, чамдык министерстволарының болгаш төп албан черлериниң удуртукчулары комиссиялар ажылынга база киришкен.

(СЭТА).

Социалистиг чарыш. Ооң дээштии

Орденниг Тываның ажыл-ишчи чону эрткен чылды экономика болгаш культура талазы-биле улуг-улуг чедиишкиннер-биле демдеглээн. Республика үлетпүр продукциязын бүдүрериниң планын 103,7 хуу, үлетпүргe күш-ажылдың бүдүүнчүлүүн бедидериниң планын 104,1 хуу күүсеткен. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың, Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң, Кызылдың алгы, септелге, түүйбу заводтарының болгаш есиедаа үлетпүр черлериниң бүдүүлге көргүзүүлери эки болган. Көдээниң ажыл-ишчилери тарааны күрүнеге садарының быжыг планын база зут, сүт садарының даалгазын ажыр күүсеткен.

Бо бүгү чедиишкиннер болза, партияның чон мурнунга салган улуг сорулгаларын ажылчы чонларга чедир тайылбырлап, оларның коммунистиг кижизидилгезинче улуг кичээнгейни салып, улуг политиктиг болгаш партийжи организастыг ажылды чорудуп келген бистиң лекторларывыстың, пропагандистеривистиң, агитаторларывыстың, политинформаторларывыстың улуг ажылдарының бир түүнели-дир.

«Идеологтуг, пропагандисчи болгаш агитас-массалыг ажыл дээрге партияның ажыл-чорудулгазының чугула болгаш хаарысалгалыг талазы-дыр. Бистиң бүгү идеологтуг ажылывысты күштелдиреринде болгаш хамыктың мурнунда коммунистиг идеалдарны, бистиң тургузуушкунувустың тодаргай сорулгаларын пропагандалаарын улам идепкейлиг, тодаргай сорулгалыг кылдыр чорудары эргежок чугула» деп, СЭКП-ниң XXIV съездизинге СЭКП ТК-ның отчёт илеткелинде айыткан. Бо улуг сорулганы күүседир дээш партия организациялары политмассалыг ажылдың янзы-бүрү хевирлерин ажыглап келген болгаш ажыглавышаан. Партийжи ажылдың дээштиг, эптиг хевирлерин база аргаларын дилеп тывар, ажыглаар талазыбиле республиканың партия организациялары элээн ажылдарны кылып, боттуг хемчегларни алган.

СЭКП Төп Комитединиң «Социалистиг чарышты организастаарын улам эжижидер дугайында» доктаалын партия организациялары багай эвес боттандырып турар. Бо доктаал совет кижилериниң бот-идепкейлиг, коллективтиг ажылдаарының калбак аргаларын тодаратkан.

Социалистиг чарышты ажылчы чонуң ортузунга дээштиг, организастыг чорудуп келгениден Ак-Довуракта чылда 5,0 мүң тонна даг-дүгүн арыглаар, үүрмектеп сорттаар комплекс, Кызылда политехниктиг техникумнуң кол корпузу, Ак-Довурак — Чадаана — Шагаан-Арыг — Кызыл электри дамчыдылгазының шугуму, Чадаанада, Туранда болгаш Самагалдайда чүнар-бажың, хеп чуур комбинаттар зорткен чылдың бүдүүзүнде ажыглалга кирген.

Чаа 1972 чылдың баштайгы хүннери күш-ажылчы бедии кодурлуушкун-биле эгелээн. Бүгү чурттаазы ышкаш, совет Тываның ажылчы чонлары боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны алдарлыы-биле күүседир, чылдың баштайгы хүнүнден эгелеп нүженишкиннер ажылдаар, бүгү совет улустуң социалистиг чарышынга улам идепкейлиг киржип, СЭКП-ниң XXIV съездизинің шиитпирлерин амыдыраалга чедиишкиннер боттандырарынга бүгү күштерин, билиглерин, дуржулгазын салыр дээш ажылдап турар.

Чаа чылдың күш-ажылчы баштайгы эрткен наш хүннеринде безин республиканың ажыл-ишчилери улуг ажыл-херектерни бүдүрген. Кызылдың хлеб заводу январь 3-те 26 тонна продукция кылыр даалгазын 32 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Ол ышкаш ол-ла хүн Кызылда ыяш цеги 63 кубометр дилиг материалын бүдүрген, ол дээрге норманы 126 хуу күүсеткени-дир. А «Кызыл тудуг» эргелелиниң Е. Фокинге удурткан коммунистиг күш-ажылдың бригадазы, Каа-Хем районда «Тиилелге» колхозтуң төп сүт-бараан фермазы январь 3-те садган сорулгазын ажыр күүседип, чаа чылды эки эгелээннер. Ынчангаш чаа чылдың баштайгы күш-ажылчы хүннериниң эге базымнарының чедиишкиннери кижи бүрүзүн өөртүп турар.

Партия организацияларының кол сорулгазы болза, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң үшүү сессиязының бадылаазы Тываның улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планын болгаш чаа 1972 чылда кылып чорудар ажылдарының тодаргай планнарын күүседиринче ажылчы чоннарны эвилелдеп, оларның ортузунга партияның политмассалыг болгаш организаторлуг ажылдарын күштелдирип чорудары болур.

Бо улуг сорулгалар ажылчы чоннуң күжүн болгаш энергиязын, чогаадыкчы идепкейин улам кодүргеи. Күш-ажылчы чарыш бүгү улустуу болуп калбарган. Ону организастаарын улам эжижидери — партия организацияларының чугула сорулгаларының биредзи.

СЭКП ТК-ның чарыш дугайында доктаалынга үндезилээш, районнарның, колхозтарның болгаш совхозтарның партия организациялары социалистиг чарыштың чаа чылда негелделерин ажылдап кылырынче, ооң неттеренгей болурунче, түүнелдерни деңнештирип көөрүнче, чедип алдынган дуржулганың катаптаттынып болурунче, материалдыг болгаш моральдыг идиг бериишкиннерже улуг кичээнгейни угландырары чугула.

Бо чылын Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң тургустунганынган бээр 50 чыл оюн, бүгү совет улусбиле бир домей. Тываның ажылчы чону демдеглеп эрттирер. Бо улуг байырлалды күш-ажылчы белектер-биле утпууру, чон ортузунга совет кижилериниң быныг интериационалчы найыралының дугайында лекция, беседаларны, ол ышкаш политмассалыг ажылдарның янзы-бүрү хевирлерин ажыглап чорудары—партия райкомнарының, парткомнарының, партия эге организацияларының болгаш коммунистериниң бо хүнде чугула сорулгазы.

Ынчангаш партия организациялары хүнүүн чугула айтырыгларынче — кыштаглаашкынче, часны тарылгага белеткелче болгаш өске-даа ажылдарже кичээнгейни углаар. СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң үшүү сессиязының шиитпирлерин, материалдарын чон ортузунга хандыр тайылбырлап чорудар дээш организастаг болгаш агитас-массалыг ажылдарны дээштиг чоруун доктаамал чедип алыр ужурлуг. Социалистиг чарыш ферма, бригада, салбыр бүрүзүнге улам дээштиг, үре-түүнелдиг чоруп турзун дээш, ол бүгү ажылды олче угландыр чорудар херек.

БҮГҮ-НИИТИНИҢ ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮҮШКҮНҮ

Районнарның партия активтериниң хуралдары болгаш СЭКП райкомнарының пленумнары

★ ☆ ★

СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң түүнелдерин чугаалажыры республиканың партия организацияларында үргүлчүлеп турар. Партияның иштики болгаш даштыкы политиказын бүгү улустуң чүүлдүгзүнүүшкүнүн оларга илергейлеп, тоску беш чылдың планныг сорулгаларын хуусаа бетинде күүседиринге ажылчы чоннарның долу шиитпирлиин илергейлеп турар.

★ ☆ ★

Тээли

Дүүн аңаа Бай-Тайга районуң партия активиниң хуралы болган. Ооң киржикчилери СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң база республиканың партия активиниң хуралының түүнелдериниң болгаш районуң партия организациязының сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Актив хуралынга бо талазыбиле илеткелди СЭКП ТК-ның кежигүү, партия Тыва обкомунуң бирги секретары С. К. Тока кылган.

Бүгү чурттаазы ышкаш, Бай-Тайганың коммунистери болгаш бүгү ажылчы чоннары партияның XXIV съездизиниң соонда СЭКП ТК-ның делегейге ажыл-чорудулгазының дугайында партия Төп Комитединиң Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң илеткелиниң талазы-биле СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң доктаалын бүрүн, долузу-биле деткип, чүүлдүгзүнүн турар. Партия активиниң хуралынга санал берген эштер чогум-на ол дугайын сеткил хапыышкын-биле демдеглеп, ТК-ның ноябрь Пленумунуң доктаалы болгаш тоску беш чылдың планын бадылаан, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң сессиязының шиитпирлери ажылчы чоннарның үндезин эрге-ажыктарын харылаан турарын, бистиң партиявыстың ленинчи даштыкы политиказы чер бомбурзээнге пайбыцны быжыглаарының хөрөөнге, делегей айтырыгларын шиитпирлээринге ылаптыг, чайтылын чокка бараан боон турар дээрин чугаалаанар.

Актив хуралының чаңгыс эп-сеткил-биле хүлээп алган резолюциязында партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин, ооң ажылдан кылган даштыкы политиктиг программазын амыдыралга боттандырар талазы-биле СЭКП ТК-ның, ооң Политбюрозунуң политиктиг шугумун болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазын изин-биле чүүлдүгзүнүн, деткээнин айтып турар.

Туран

Январь 7-де бо хоорайга Бии-Хем районуң партия активиниң хуралы болуп арткен. Ооң киржикчилери СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң түүнелдерин чугаалажып көргөн. Партия Тыва обкомунуң секретары К. С. Шойгу аңаа илеткел кылган.

Партия активиниң хуралынга санал берген эштер Коммунистиг партияның, ооң ленинчи Төп Комитединиң иштики болгаш даштыкы политика талазы-биле ажыл-чорудулгазын изин-биле чүүлдүгзүнүнүн демдеглээн. Районуң бүгү коммунистери болгаш ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирлин, чаа беш чыл планын ажыл-чорудулганың дайынчы программазы кылдыр хүлээп ап, ону күүседиринде бүрүн шиитпирлиг дээрзин олар чугаалаанар. Ооң-биле кады санал берген тоску беш чылдың бирги чылының даалгаларын күүседир дээш социалистиг чарышка районуң ажыл-ишчилериниң чедиишкиннерин демдеглеп, ажыл-хереке четпестерин илередип, оларны чайладырының болгаш курлавырларны дилеп тыварының, чоп ажыглаарының оруктарын айытkаннар.

Партия Төп Комитединиң ол Пленумунуң шиитпирлерин бүрүн долузу-биле чүүлдүгзүнгеи доктаалды аңаа хүлээп алган. Бии-Хемниң партия организациялары, коммунистери ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирин ажылчы чонга хандыр тайылбырлаарын, чаа беш чылдың даалгаларын чедиишкиннинг боттандырар дээш чарышты калбартырын боттарының чугула сорулгазы кылдыр санаар турарын ында айыткан.

Хандагайты

Дүүн аңаа боон эрткен партия активиниң хуралынга СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң түүнелдерин чугаалажып көргөн. Өвүр районуң партия организациязының сорулгаларын айыткан.

СЭКП обкомунуң кежигүү, СЭКП обкомунуң иштики кылдызының эргелекчизи О. Б. Биче аңаа илеткел кылган.

СЭКП ТК-ның, ооң Политбюрозунуң делегей ареназынга бистиң Төрөөн чуритүү ат-алдарын улам быжыглаарынче угланган ажыл-чорудулгаларының дугайын ол хуралдың киржикчилери ханызы-биле чүүлдүгзүнүн, чаңгыс эп-сеткилдиг деткип турарын хуралдың киржикчилери илереткеннер. Олар четпестерни шугумчүлелчи өзү-биле көрбүшаан, арткен чылда районуң экономиказый болгаш культуразын хөгжүдериниң талазы-биле кылдыңган чүүлдерни чугаалажып көргөн, беш чылдың ийиги чылының планын чедиишкиниг күүседириниң аргаларын база айытkаннар.

Партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседир талазы-биле СЭКП ТК-ның болгаш ооң Политбюрозунуң политиктиг шугумун болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазын коммунистер болгаш районуң бүгү ажылчы чоннары бүрүү-биле чүүлдүгзүнүн, деткип турарының дугайын чугаалаан турар резолюцияны хуралдан хүлээп алган.

Сарыг-Сеп

Каа-Хемниң партия активиниң хуралынга СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң түүнелдерин бедик көдүрүүшкүн-биле чугаалажып эрткен.

Бо айтырыгның талазы-биле илеткелди СЭКП Тыва обкомунуң бюро кежигүү, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күрүнеиин айыл чок черинің комитединиң даргазы И. А. Ситяев кылган.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң соонда партия Төп Комитединиң делегейге ажыл-чорудулгазының дугайында СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирин хуралдың киржикчилерге изин-биле деткээн, партияның XXIV съездизиниң тоогүүгүт шиитпирлерин боттандырарын СЭКП-ниң ленинчи ТК-зы быжыы-биле хажык чок чорудуп турарын ацаа санал берген эштер онзалап демдеглээш, беш чылдың баштайгы чылында районуң ажыл-агыйларының канчаар ажылдаашының дугайында хандыр анализтеп, четпестерни илередип, моон соңгаарги сорулгаларны айытkаннар.

СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирин бүрүн долузу-биле деткип, чүүлдүгзүнүн турар резолюцияны ол хуралга хүлээп алган.

Тоора-Хем

Дүүн аңаа СЭКП-ниң Тожу райкомунуң партия активиниң киржилгеи-биле каттышкан пленуму боон эрткен. Аңаа СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң түүнелдерин болгаш районуң партия организациязының сорулгаларын чугаалажып көргөн.

СЭКП обкомунуң бюро кежигүүнүнге кандидат, СЭКП обкомунуң партийжи-организастыг ажыл кылдызының эргелекчизи В. П. Суров аңаа илеткел кылган.

Партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле СЭКП-ниң иштики болгаш даштыкы политиказын Тожуның ажылчы чоннары изин-биле чүүлдүг деп көрүп турарын санал берген эштер өөрүн-сеткилдиг демдеглээн. Олар бо чылын районуң мурнунда турун турар сорулгалар дугайын база тодаргайы-биле чугаалашкан.

СЭКП ТК-ның болгаш ооң Политбюрозунуң СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседир талазы-биле политиктиг шугумун болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазын бүрүү-биле чүүлдүг деп көрүп турарын СЭКП райкомунуң пленумунуң хүлээп алган доктаалында айыткан.

Бай-Хаак

Дүүн маңаа Таңды районуң партия активиниң хуралы болуп эрткен. Аңаа СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң түүнелдериниң болгаш районуң партия организациязының сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Ол талазы-биле илеткелди СЭКП обкомунуң бюро кежигүүнүнге кандидат, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргаалының бирги оралакчызы В. Е. Серяков кылган.

Районуң коммунистери болгаш бүгү ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирин сорук кириишкин-биле хүлээп алган, съезд соонда СЭКП ТК-ның, ооң Политбюрозунуң делегейге ажыл-чорудулгазының дугайында Пленумнуң доктаалын бүрүү-биле чүүлдүгзүнүн турары илеткелди чугаалажып көөрүнге кириишкенинің чугааларындан тодаргай. Беш чыл планын амыдыралга боттандырары делегей ареназынга бистиң күрүнеиниң ат-алдарын улам быжыглаарынга идиг болур, совет улустуң үндезин эргежыктарын камгалаар дээрин санал берген эштер шуптузу демдеглээн.

Партияның XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле СЭКП ТК-ның, ооң Политбюрозунуң ажыл-чорудулгазын, оларның ажылдан кылган даштыкы болгаш иштики политиказын долузу-биле чүүлдүгзүнүн турар резолюцияны партия активиниң хурады чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

«Коммунизмже орук» колхозтуң К. Тойдунчап удурткан сүт-бараан фермазының коллективи тоску беш чылдың бирги чылында күженишкиниг ажылдаан, 1972 чылды күш-ажылчы белектер-биле уткаан. Эрткен чылын төрүүр 100 инекке онаштыр 100 бызааны доруктурып алган. Суттуң иштиг чылдазын көөдеткеш, күрүнеге сүт садар социалистиг хүлээлгезин ажыр күүсеткен.

Эрткен чылын ферманың коллективи 64 тонна сигенни, 350 тонна кок-суланы белеткеп алган. Саар инектерниң ажаалда-тежээлгези эки, немелде чемнерни берип турарыбиле салда кудулаваан турар. Тойдунчаптың эргелекчилээн фермазы Эрзин районуң колхозтарында мурнакчы фермаларның бирээзинге санадып турар.

ЧУРУКТА: ферманың эргелекчизи, коммунист К. ТОЙДУНЧАП.

Ч. СҮЛЬДҮМНҮҢ фотозу.

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫНГА БЕЛЕТКЕЛ

Техника септелгези

(1972 ЧЫЛДЫҢ ЯНВАРЬ 1-ДЕ МЕДЕЭ, ХУУ-БИЛЕ)

Районнар	Тракт ер	Андазын	Сеялка
1. Тожу	160,0	—	—
2. Каа-Хем	147,1	135,8	213,3
3. Өвүр	140,0	—	—
4. Кызыл х/с	115,6	118,2	175,0
5. Улуг-Хем	114,5	103,2	168,0
6. Эрзин	109,1	120,0	—
7. Бии-Хем	108,9	126,5	217,0
8. Чоон-Хемчик	108,8	105,7	130,0
9. Бай-Тайга	106,7	240,0	—
10. Барыын-Хемчик	106,4	102,6	125,9
11. Таңды	106,1	163,9	96,9
12. Тес-Хем	100,0	156,3	150,0
13. Мөңгүн-Тайга	100,0	—	—
Республикада	112,9	129,5	157,1

Үрезин белеткели

(1972 ЧЫЛДЫҢ ЯНВАРЬ 1-ДЕ МЕДЕЭ, ХУУ-БИЛЕ)

Районнар	Тараа	Картофель
1. Каа-Хем	111,1	33,4
2. Кызыл х/с	104,2	47,7
3. Чоон-Хемчик	102,3	18,8
4. Барыын-Хемчик	100,0	47,0
5. Таңды	99,5	68,1
6. Бай-Тайга	84,3	61,7
7. Бии-Хем	77,7	—
8. Тес-Хем	68,3	—
9. Улуг-Хем	61,7	66,2
10. Өвүр	52,4	—
11. Эрзин	28,5	—
12. Тожу	—	—
13. Мөңгүн-Тайга	—	—
Ниитизи-биле	90,4	46,4
Эрткен чылдың ол үезинде	97,7	79,5

ЧЫЛ ТҮҢНЕЛИН ҮНДҮРГЕН

Кашпал шорааннарлыг болзажок, ниитиниң малын одарладып өстүреринге Манчүрек таарымчалыг одар-белчиирлиг. Манчүректиң шапкын суу кыжын кызаа укун долдур чайындылап, ооң, бусталган «тыныжы» ак-шаң болуп туманнаар. Аңаа хар чыл бүрүде дески эвес: кылын-даа, чугадаа болгулаар. Акче киир аккан, эзрей-муурайлангаш, соңгу-барыын чүкче углай чоктаан узун Манчүректиң мугур адырлары-ла хөй. Ооң серинн чайлагларынга чай бүрүде шээр болгаш бода малдың чүсчүс коданнары одарлап, күш алыр, чайлаглаан коданнар август эгезинде Хемчик, Ак, Алаш шынаалаларындыва одарлап шилчиир. А Манчүрекке он ажыг чыл бурунгаар организастаан хойжу бригаданың коданнары артар, шорааннарның кышкы одарында коданнар хой-ла-хой.

Манчүректиң хойжу бригадазын коммунист Сергей Дмитриевич Ашак он чыл ажыр бригадирлевишаан, малчыннап, бригадада партия бөлүүн ам алды чылдың нүүрүнде удуртпушаан. Бригаданың хойжулары эрткен сески беш чылда чедип алган күш-ажылчы чедиишкинин быжыглавышаан, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга үлүг-хуузун киирер дээш 1971 чылда эвээш эвес күженишкинни үндүрген. Манчүректиң доктаамал чурттакчылары 13 кодан шээр малды ажаап, чыл бүрүде-ле бүдүн чартык муңдан эвээш эвес баш чаш малды немей өстүрүп, совхозтуң малының өзүлдезинге немелдени киирип турар.

Январьның баштайгы хүннериниң бирээзинде бригада тавы — Дөң-Хонашка хойжулар чыглып келген. Партия бөлүүнүң малчыннар-биле каттышкан хуралынга бригаданың чыл түүнелин чугаалашкан.

— Чаа беш чылдың бирги чылында алган хүлээлгезин күүседир дээш бригаданың малчыннары багай эвес ажылдаан. Шээр малдың ажаалгазын экижидип турган, бригада эрткен ажыл-агый чылында төрүүр 100 хойга онаштыр 95 хураганны ап доруктурган, бир хойдан-на 1 кг 900 грамм ажыг дүктү алган. Төрүүр 8 коданның хойжулары 100 хойга онаштыр 90—95 хураганны, бир хойдан 1800—1900 грамм дүктү тус-тузунда алгылаан. Малчын бүрүзү мал чеми белеткелинге идепкейлиг киришкеш, коданнарның малчын бүрүзү 8—10 тонна чедир сигенни белеткээн. Кыштаглаашкынга малчыннар эки белеткенген. Турлаг бүрүзүнде сигеннер чедиртинген, концентрат чемнер, дус четчир. Удавас хой солдаашкыны эгелээр. Төрүүр хойнуң кыштагларында чаш хураган кажааларынга немештир 3 чаа кажаа кылдынган. Сакманщиктер негеттинип турар. Ол дугайында айтырыгны совхоз дирекциязынга тургускан. Ол шиитпирлеттинер.

Малчыннарның амыдырал байдалы эки. Малчын 26 ажыг өг-бүле бажыңныг болгаш өглерде. Аъш-чем-биле хандырылга таарымчалыг. Манчүрек магазини, кижи эмнелгезиниң пунктузу ажылдап турар—деп, эш С. Ашак чугаалаваш, мал кыштаглаашкынының чорудулгазында чамдык четпестерни айытkан.

Хойжулар эрткен чылда кылган ажылдарының, алган хүлээлгелериниң күүселдезин саналдарынга чугаалаан. Малчыннар боттарының күжү-биле кыштагларга 4 чуртталга бажыңнарын, 7 чаа кажааны 1971 чылда тутkаш, ажыглаага киирген. Ниити күш-биле 96 тонна сигенни белеткээн. Чаш мал хүлээп алырынга турлаг бүрүзүнде белеткелдерни кылган. СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң, ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советтериниң сессияларының шиитпирлеринге соруг кирип, ону чедиишкинниг күүседир дээш бар аргаларны, курлавырны ажыглап турган, тоску беш чылдың ийиги чылының планныг онаалгаларын боттандырарынга ажыл-ишчи үлүүн киирерин илергейлээн. 1972 чылда бригада төрүүр чүс хойдан-на 95 хураганны, хой бүрүзүнден 2 кг дүктү алыр деп шиитпирни малчыннар хүлээп алган. Кодан бүрүзүнүң малчыннары тус-тузунда бедиткен хүлээлгелерни алган.

Малчын бригадада партия бөлүүнүң коммунистери база активчилер турлаг санай хуваттынган. Олар беседаларны, ыытkыр номчулгаларны канчаар чорудуп турарын ол хуралга база чугаалашкаш, моон соңгааргы сорулгаларын дугурушкан.

М. СЕВЕН.

Ырак кадарчыларга

Александр Соксалович Буянды Каа-Хем районуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң тургустунганы-биле денге-ле ол колхозка бызаңчылап, тудуг ажылынга ажылдап эгелээн. Колхозтуң чаа орансуурун тудуп тургузарынга ол идепкейлиг киржип келген. Александр Соксалович хар-наалыы улгадып, пенсияже үеге чедир-ле ол ажылынга кызымаккай ажылдап келген. Ам ооң хары 66 апартаа. Ынчалза-даа колхозтуң хоочун тургузукчуларының биредзи Александр Соксалович ам-даа колхозтуң ажыл-ишчиге бодунуң үлүг-хуузун катыштаан турар. Ол бодунуң ажыл-ишчиниң дугайында мынчаар сактып чугаалап олтурар:

—Үш чыл бурунгаар пенсиялап үне бердим. Ажылга чаңчыгып калган болгаш, аңаа олурутнымас чүве-дир. Пенсияже үнген дораан, аңаа олуруп чадаткаш, ырак одарларда чурттап турар малчыннарның солун, сеткүүлдерин чедирер почтачылап кирип алдым. Хире-шаам-биле колхозумнуң ажыл-ишчиге дуза кадыр, чонумга баралп болур мен.

Шынап-ла ырак одарларда кадарчылар кырганны хүндүлээр-даа, ооң келирин четтикпейн маңаар-даа. Ол бодунуң бодүүн, чаагай күш-ажылы-биле чонну өөртүп чөрүүр.

А. ЧЫЛБАК-ООЛ.

Советтер болгаш амыдырал

Чарышты эки организастаар

Ажылчы чоннар депутаттарының Мөңгүн-Тайга район Совединиң күүскому районнуң көдээ Советтериниң аразында социалистиг чарыжының түңнелин үндүрген. Ону кылырда көдээ Советтериниң ажылын баш удур түңнеп көрген.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң болгаш 1971—1975 чылдарда ССРЭ-ге улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң тоску беш чыл планының талазы-биле Директиваларын боттандырарынга Мөңгүн-Тайганың ажылышчилери 1971 чылда күжениишкиниг ажылдаан. Мал ажылын хөгжүдер, оон алыр продукциянның шынарын эжиждер дээш көскү чедиишкиннер чедип алдынган.

Районнуң «Малчын» болгаш «Мөген-Бүрен» колхозтарындан 32 малчын төрүүр үс башка онааштыр 90—105 чедир аңай, хураганны, чамдык сарлык кадарчылары 90-101 чедир бызааны камгалап алган. «Малчын» колхозтуң Тоолайлыгда коммунист Н. Кара-оолга удурткан бригада төрүүр үс сарлыктан 95 бызааны камгалап алган. Малга быжыг чем-суур белеткээр планны күүсеткен. Кыштаглаашкынга белеткел организастыг болган. «Мөген-Бүрен» колхозтуң Шегетейде Ш. Мөңгүн-оолга удурткан хойжу бригада төрүүр үс хойдан-на 91 хураганны камгалап алган.

Ажылчы чоннуң амыдыралынга, культуразынга, ажыл-агыйга хамаарышкан айтырыгларны шиитпирлээринге көдээ Советтериниң ролю улгаткан. Районда 2 көдээ Совет бар. Олар 1971 ажыл-агый чылында социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш чарышты дээштиг организастаан.

Районнуң көдээ Советтериниң аразында социалистиг чарышка Каргы көдээ Советтиң ажылын эки деп демдеглээн. Ол көдээ Совет (күүскомунуң даргазы Ч. Калдар-оол) 1971 чылдың социалистиг чарыжының негелдезинге дүүштүр чамдык ажылдарны кылган. Оон девискээринде турар «Малчын» колхозтуң экономиказы быжыккан, саң-хөөзү өскен, орулгалыг ажылдан, мал ажылының тускай эртемнигдери-биле хандыртынган.

Колхозтуң тудуг бригадазы 20 аал ишти чурттаар бажыңны, бир чаа конторану, электростанцияны, кызыл-булуңну, гаражты, 3 чаа ковуругну, хойнуң 7, хураганның 8 кажаазын тудуп, ажыглалга кирген. 50 олуттуг интернаттың тудуу удавас ажыглалга кирер.

Орук харылзаа талазы-биле 18 километр черниң оруун чаарткан. 500 га чер суггарар буганы казып, ажыглалга кирген. 338 кубометр тудуг ыяжын, 290 кубометр тудуг дажын белеткээн. Мугур-Аксында 50 олуттуг уруглар садын ажыктан болган ында малчыннарның 29 уруу хаара туттунган.

Көдээ Советтиң девискээринде турар районнуң хереглекчилер шиитилелиниң коллективи чугула хереглелдиг бараапнарыбиле чоннуң хандырылгазын эжижиткен. Районнуң садыг, хлеб быжырар черлери чыл планнарын ажыр күүсеткен.

Каргы көдээ Совет организас-массалыг ажылдарын эллээн эжижиткен. Советтиң сессиялары 6 катап, күүском хуралдары 12 катап эрткен. Аңаа ажыл-агыйның, культура тургузуушкунунуң болгаш хөй-ниитн организацияларының айтырыгларын чугаалажып келген. Советте 25 депутат соңгуткан. Олар соңгукчулар-биле ужуражылгаларны кылып, отчёттарын берген. Соңгукчуларның 24 чагының 23-жү боттанган. Ажылчы чоннан кирген негелде-хомудалды чогуур өйүүде шиитпирлеп турар.

Суур чаагайжыдылгазы, орук тудуу, харылзаа айтырыглары эллээн шиитпирлеттинип турар. Часкы сезонда 75, күскү үеде 100 ыяшты тарып олурткан. Көдээ Совет хуу чоннан дүк садып алырының чыл планын 109,9 хуу күүсеткен. Ыяап-ла төлээр страхование болгаш бот-онаалга үндүрүглериниң планы күүсеттинген. Ынчалза-даа көдээ Советтиң мурнунда чедир кылдынмаан үүлдер хөй. Колхозтуң экономиктиг айтырыгларынга эвээш кичээнгей салып, малдың баш санын өстүрер, продукциялуун бедидер талазы-биле тодаргай хемчег албаан. Оон түңнелинде мал бажын өстүреринің планы күүсеттинмээн. Машина-техниканың камналгазы багай. Чурттакчы чонга электроэнергия ам-даа чедишпес. Газчыдылга чок, электри күүжүбиле ажылдаар приборлар аваа турар. Тудуг-суурнуң, харылаараның коммунал ажыл-агыйның айтырыгларынга чоннуң негелдези улуг.

Районнуң Мөген-Бүрен көдээ Соведи сөөлгү үеде социалистиг чарыштың негелдезинге дүүштүр чамдык ажылдарны чоруткан. Оон девискээринде «Мөген-Бүрен» колхоз эрткен чылын күрүнеге эзт садар планын 110, дүктү 104 хуу күүсеткен. Колхозта чуртталга, ажыл-агый объектилериниң тудуглары эллээн калбарган. Саң-хөөзү быжыгып, орулгазы өскен. Чаа контора, уруглар сады ажылдан турар.

Бо өөредилге чылында өөренир ужурлуг уругларны школаже бүрүнү-биле хаара туткан. Школаның материалдыг баазазы эжижээн. Башкы кадрлар-биле хандыртынган. Чуртталганың 10 бажыңын, 25 олуттуг уруглар садын, 1 интернатты туткан, 25 км. орукту ашпан кылган. 120 ыяшты олурткан.

Районнуң көдээ Советтери ам-даа четпес ажылдан турар. 1971 чылда илерээн четпестерни чайладып, бо чылын социалистиг чарыштың негелделерин бүрүн күүсеткен турарын чедип алыр ужурлуг.

Ш. КАНДАН.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң оргкилдизиниң инструктору.

Мөңгүн-Тайгага коллективтиг ажыл-агыйны үндезилеп тургузарынга организанчыларның бирээзи Ымы Иргитовна Деңзиңмааның амгы ажыл-ижин районнуң чону, партия, совет организация мактап турар. Оон малдааны хойлары чыл бүрү менди болуп, төрүүр үс хойга онааштыр ол үргүлүү тозаңдан өрү хураганны өстүрүп, хойдан-на 1500 грамм дүктү кыргып ап турар.

Хоочун малчынның фото-чуруу «Мөген-Бүрен» колхозтуң хүндүлел самбыразында. Ы. И. Деңзиңмааның оолдары Демир-оол биле Хүлер-оол олар база-ла аваазы ышкаш ажыл-ишке кызымак, амыдыралга үлегерлиг.

ЧУРУКТА: хойжу Ы. И. Деңзиңмаа.

Фото Х. КЕЧИЛДИИ.

Массалыы-биле эгелээн

Барыын-Хемчик районда «Барлык» совхозтуң Хөнделеп салбырының малчыннарында шээр мал массалыы-биле оолдап эгелээн. Сөөлгү хүннерге чедир 600 ажыг хой төрээн, оон чаш хураганнары менди өзүп турар.

Хойжулар Саян Биче-оол, Хомушку Чамзырын болгаш Монгуш Очур оларның коданнарында үүс ажыг хой төрээн.

Хойжуларның чымыштыг куш-ажылының ачызында төрүттүнген чаш хураганнар онча-менди доругуп турар.

Монгуш Очур-оол биле Саян Биче-оол бо чылын төрүүр үс хойга онааштыр 103—105 хураганны өстүрүп алырын хүлээнгеш, тура-соруктуг шалыпкын ажылдап турарлар.

М. ООРЖАК.

Будүрүлгениң ажыктыын бедидер

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң эрткен үшкү сессиязы болза, чурттуң улус ажыл-агыйының 1971—1975 болгаш 1972 чылдарда хөгжүлдезиниң күрүне планнарының дугайында Хоойлуларны бадылаан болгай.

А партияның XXIV съездизиниң шиитпирлери чурттуң экономиказын улам ыңай хөгжүдериниң үүгле сорулгаларын эвес, а база оларны боттандырарының оруктарын тодаргай айыткан. СЭКП ТК-ның март болгаш сентябрь (1965 чылдың) Пленумнарының ажылдан кылган экономиктиг чаартылгалары база аңаа үндезин болганы билдингир.

Будүрүлгениң өзүн турар хемчээлдериниң болгаш планнаашкының арга-хевирлериниң база ол ышкаш ажыл-агый удуртулгазының болгаш материалдыг идиг берилишкин системазының аразында карышкактарны кыска хуусаада чайладырының чугулазын ук Пленумнарның шиитпирлеринде онзалап айыткан болгай. Ынчангаш будүрүлгелериниң ажыл-ишчи бот-идепкейин болгаш тускайлаң чорүүн төпчүткен удуртулга-биле шын дүүштүрер негелдеин салган.

Ол улут сорулгаларны шиитпирлээринге эвээш эвес материалдыг-даа, акша-хөреңгидаа, күш-ажыл-даа курлавырлары негеттинер апаар.

Күрүне болган кооператив будүрүлгелериниң, күрүне бюджединиң болгаш чурттакчы чоннуң артыышылдыг акша-хөреңгизин чурттуң экономиказының улам ыңай хөгжүлдезин болгаш чоннуң материалдыг чаагай байдалын бедидерин хандырарынга, эргежок чугула саң-хөөнү тургузарынга чээли хевирлиг кылдыр ажыглаарынга чээли системазы бөлүр банкылар болгаш ажаалга кассалары улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге эки салдарлыг банк чээлилериниң ужур-дузаазы чыл келген тудум улам өскен. Оон бир тодаргай чижээ болза, бистин республиканың ажыл-агыйларының Күрүне банкызынга өрезинің өзүп турар хемчээли болур. Бир эвес 1966 чылда, ажыл-агый реформазын боттандырып эгелээнинің мурнунда, Тываның улус ажыл-агыйынга кирген чээлилер 55,2 миллион рубль турган болза, эрткен чылдың үүгле тос айларында безин ол 117,7 миллион рубль болган.

Ол чээли салыышкынарының хөй нуруузун, 93,2 хуузун материалдыг үүлдер садын алырынга чарыгдаан. Үлетүрге чээли салыышкынары 11,6 миллион рубль азы бүүгү чээли салыының 10,7 хуузу болган.

Чээлилериниң 49,8 хуузу үлетүрге, 22,9 хуузу транспортка болгаш харылзаага, 28,8 хуузу амыдырал хандырылгазынга онааажып, саарылга эт-хөреңгизин тургузуп турар.

Чээли салыышкынарының ковудээни-биле чергелештир ниити продукция будүрери өскен. Бир эвес 1968 чылдың оң бир айларының дургузунда ниити продукция будүрери 28,0 миллион рубль болган болза, 1971 чылдың ол-ла үеэзинің дургузунда 65,9 миллион рубль болган ийикпе, азы 2,3 катап өскен. 1968 чылда планнаашкынның болгаш экономиктиг идиг берилишкининиң чаа системазын ёзугаар үүгле Улуг-Хем ыяш үлетүр ажыл-агыйы, «Тыва даг-дүгү» комбинат, аъш-чем үлетүрүнүң эргелелиниң үүгле 3 будүрүлгези, Кызылдың эзт комбинады, аэропорт болгаш Үстүү-Енисейниң хем пароходствозу ажылдап турган болза, 1971 чылда 66 үлетүр будүрүлгезиниң 49-зу ол чаа система ёзугаар ажылдаан. Республиканың автоэргелелиниң 13, чоннуң амыдырал хандырылгазының 17 будүрүлгези ол системаже шилчээн.

Чаа системаже шилчээн будүрүлгелериниң эрткен чылын будүрген продукциязының хемчээли республиканың бүүгү үлетүр будүрүлгелериниң будүрген продукциязының 87,6, а сайгарган продукциязының 87,4 хуузу болган. Ол будүрүлгелер он айлар дургузунда 635 муң рубль орулганы пландан ажыр алгаш, 1970 чылдың ол үеэзинде алган 527 муң рублинден эллээн ковудеткен.

Ол будүрүлгелер 1970 чылдың тос айларының дургузунда будүрген продукциязының бот-үнезин 31 муң рубльге чиигеткен болза, эрткен чылдың ол-ла үеэзинде 535 муң рубль камналганы алган. Өскээр чугаалаарга, ук будүрүлгелериниң ниити санының 75 хуузу камналгалыг ажылдаан.

Чаа системаже шилчээн будүрүлгелериниң боттарының саарылга хөреңгилериниң карылгазы 1970 чылдың октябрь 1-де 344 муң рубль турган болза, эрткен чылдың ол үеэзинде ук хөреңгилериниң орулгазы 653 муң рубль болган. Пландан ажыр саарган эт-хөрекселдериниң орулгазы 1970 чылдыы-биле деңзээрге, эллээн эвээжеп, будүрүлгениң калбарганындан ол болган-даа болза, карышкактар дыка улуг. Чижээ, ук будүрүлгелериниң дебитор өрези 31,2, чээли өрези 20,6, саарылга эт-хөреңгилериниң пландан ажыг курлавырлары 25,3 хуу өскен болгаш оон иштинде кирген белен продукцияның хемчээли 2,6 катап ковудээн. Ындыг саң-хөө карышкактары «Тыва тудуг», «Тыва көдээ тудуг» трестериниң, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың, аъш-чем үлетүрүнүң болгаш тудуг материалдар үлетүрүнүң эргелелериниң будүрүлгелериниде бар.

Чаа системаже шилчээн эллээн хөй будүрүлгелер кол фондуларны ажыглаарын эжижиткен. Чижээ, аъш-чем үлетүрүнүң будүрүлгелери 7,4, «Тыва көдээ тудуг» трестиң 32,7, Улуг-Хем ыяш үлетүр ажыл-агыйының 7,3 хуу, Үстүү-Енисейниң балык заводу 2,1 катап эжижиткен.

Кол будүрүлге фондуларының бир рублинге онааштыр продукция сайгарарын «Тыва тудуг» трестиң будүрүлгелери 19,4, аъш-чем үлетүрүнүң 9,6, «Тыва көдээ тудуг» трестиң 45,6 хуу өстүрген. Кол фондуларының бир рублинге онааштыр орулга алырын «Тыва көдээ тудуг» трестиң будүрүлгелери 69,9 хуу чедирип, эки ажылдаан.

Чаа системаже шилчээн үлетүр будүрүлгелериниң ажылын баланс орулгазын сайгарарының планын күүсеткениниң болгаш оларның ажыктыының түңнелдерин барымдаалап үнелеп көрүп турар. Будүрүлгениң кол көргүзүглерин күүседириниге күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидерин хандырары улуг роль-дуг. Планнаашкының болгаш экономиктиг идиг берилишкининиң системазының чаа байдалында күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидериниге кол рольду материалдыг шаңнал-мактал хемчеглери ойнаар. Чүгле Тыва АССР-ниң деңзээринде турун турар будүрүлгелерге материалдыг шаңнал-мактал фондузу 1970 чылда 1406, а эрткен чылын 1681 муң рубль болган.

Материалдыг шаңнал-мактал фондузунга салыышкын чаа беш чылда 1,7 катап өзер. Оларны күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидериниге, чаа техниканы, технологияны ажыглааны, продукцияның шынарын бедиткени дээш хемчеглерге, эң хөй орулганы алыр дээш демиселди кайбарткан коллективтерни шаңнап-мактаарынга ажыглаар.

Негелде ындыг болуп турбуже, бистиң республиканың чамдык будүрүлгелериниң удуртукчулары ону каржызыбиле хажыдып, ол фондута будүрүлгеден киир саналашкынар кылбайн, будүрүлгеге күш-ажылдың будүрүкчүлүү ниитизи-биле бедээнинге хамаарыштыр ук фондуну ажыл төлевирингге немештир санап, шын эвес саналашкынны кылып турар. Ындыг четпестер Кызылдың сүт комбинадында, «Тыва тудуг» трестиң будүрүлгелеринде бар.

Чамдык будүрүлгелер күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң болгаш ажылдың ортумак төлевириниң чогуур темпилерин чедип албайн келген. Сүт комбинадының будүрүлгелери күш-ажылдың будүрүкчүлүүн 4,5, а ажылдың ортумак төлевирин 8,5 хуу, «Тыва тудуг» трестиң будүрүлгелери ук көргүзүглерин 4,7 болгаш 9,0 хуу өстүрген. Ажылдың ортумак төлевириниң болгаш күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң темпизиниң ындыг карышкак өзүлдезин «Тыва тудуг» трестиң үлетүр будүрүлгелер комбинады, чурттала-коммунал ажыл-агый министерствозунуң тудуг детальдар, Кызылдың сүт заводтары база болдурган.

Чурттуң экономиказын чаа системаже шилчидер ажыл ам-даа доозулбаан. Чаа системаже шилчээн будүрүлгелериниң ажылы шуудан кел чыдар.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, будүрүлгелериниң ажыктыын бедидер, оларның ажыл-чорудулгазын сайзырангайжыдар, бар курлавырларын долузу-биле ажыглаар хереккe бүүгү ажылчынарнын, инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш албан-хадакчыттарның күжениишкиннерин мөөңнээрря хүнүң чугула сорулгазы болур.

Ф. ПОНОМАРЕВ,
Күрүне банкызының Тыва республика конторазының план-чээли килдизиниң начальниги.

Механизаторларның күш-ажыл төлевирингге чиигелделер болгаш немелделер

Коммунистиг партияның XXIV съездизиниң көдээ ажыл-агыйның мурнунга салган чугула сорулгаларының бирээзи болза, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидери болгаш көдээ ажыл-агый продукциялының бот-үнезин чиигетири болур. Бо беш чыл планында көдээ ажыл-агыйга күш-ажылдың будүрүкчүлүүн 35—36 хуурга бедидери баш удур көрдүнген.

Күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң шак ындыг дыка улуг өзүлдезин чедип алыр төлээе, бүүгү-ле бар курлавырларны болган болдунар аргалары ажыглаары эргежок чугуза. Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидериниң кол аргаларының бирээзи — ону механизастаары, көдээ ажылгый будүрүлгезинде ажылдан турар кижилериниң күш-ажылының төлевирин шын организастаары. Чүге дээрге күш-ажылдың төлевири болгаш ону нормалаары миллион-миллион ажылчы чоннарның эргежыктарынга хамаажыр туар чугула политиктиг айтыыг-дыр.

Тыва АССР-ниң көдээ ажылгый будүрүлгезинде 4000 ажыг тракторист-машинист ажылдан турар, олар үнүш ажылында ажылдакчыларның кол категориязы-дыр. Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидериниң кол фактору механизация болурун үстүнде айыткан болгай бис. 1970 чылда бистиң республиканың совхозтарының үнүш ажылынга чангыс кижи-хүнге 14 рубль 39 көп. түңнүг продукцияны будүрген, ынчаарга мал ажылынга будүргени үүгле 6 рубль 78 көп. болган, тодаргайлаарга үнүш ажылында күш-ажылдың будүрүкчүлүү мал ажылынга бодаарга, 2 ажыг катап бедик-тир.

Көдээ ажыл-агыйга механизаторларның күш-ажылының төлевирин бедидер дугайында доктаалды партия болгаш чазак чангыс удаа эвес хүлээп ап келген. Көдээ ажыл-агыйда ажылдан турар өске ажылдакчыларга деңнээрге, механизаторнуң күш-ажылы бедик квалификастаттынган болганда, ону бедик тариф хемчээли-биле төлээр. Тракторист-машинистерниң күш-ажылының төлевириниң чаа тарифин 1971 чылдың июль 1-ден эгелеп киирген.

РАЗРЯДТАРЫ

	I	II	III	IV	V	VI
Шак барымдаалаар ажылдакчыларга	3-64	4-09	4-60	5-18	5-82	6-55
Кылганын барымдаалаар ажылдакчыларга	3-93	4-43	4-98	5-60	6-30	7-08

(Хүннүң тариф хемчээлдерин үстүнде көргүскени ол).

Чаа тариф хемчээлдерин киргени-биле механизаторларның күш-ажылының төлевири ортумаа-биле 13—20 хуу өзүлгаткан.

Тракторист-машинистерге ларның биликиден болгаш ажыл дуржулгазындан хамаарыштыр I, II, III класстарны тыпсыр. I болгаш II класстыг механизаторларга механизастаттынган ажыл кылганда, кылганын барымдаалаар ажыл төлевириниң кырынга класстыы дээш I класстыынга 20 хуунуу, II класстыынга — 10 хуунуу немей төлеп бээр.

Механизатор кадрларның сонуургалын бедидер болгаш чыл дургузунда ажыл төлевириниң деңнели бир дөмей болурун хандырар сорулга-биле, СЭКП ТК-ның июль (1970 ч.) Пленумунуң доктаалын ёзугаар, аъттың-холдуң, ажыл-агыйның болгаш септелгениң ажылдарында турар трактористериниң күш-ажылының төлевирин чылдың бүүгү үеле-ринде тракторист-машинистериниң II разрядтың тариф шалыңының түңүнден дараазында хемчээлдерге төлеп бээр:

3-тен 5 чыл чедир —12 хуу
5-тен 10 чыл чедир —15 хуу
10-дан 15 чыл чедир—20 хуу
15 чылдан өрү болза—25 хуу.

Чижээ, трактористиң чылда алыр шалыңы (продукция дээш немелде төлевирни, шөлээ шалыңын кириштир) 1800 рубль, оон совхозка ажыл стажы 12 чыл болза, аңаа стаж дээш немей төлеп бээри 360 рубль болур-дур. Стаж дээш төлевирни чылда чаңгыс катап бээр.

Дүжүт ажаан алыышкынын чогуур үеэзинде чорударының онза чугулазын барымдаалааш, совхоз директорунуң дужаалы-биле тодаргай хуусаада (15—20 хонукта) 100 болгаш 50 хуу, мал чемин белеткээринге 60—30 хуу бедиткен төлевирни доктаадыр. Чижээ, совхозка массалыг ажаан алыышкынны август 25-те эгелээр деп доктааткан болза, механизатор август 26-да тарааны комбайн-биле дорт кестиргеш, 10 га норманы 10 га кылдыр күүседипкенде, ол ажыл төлевиринге 7 рубль 08 көп эвес, а 14 рубль 16 көптү, оон кырынга куржаг аайының 20 хуу немелдезин кадарга, шупту 16 рубль 98 көптү алыр-дыр. Оон аңгыда, ажыл-агыйга доктаадып турган-ган сезон нормазын күүсеткен тракторист-машинистерге бедиткен төлевирден аңгыда, чидириг болдурбайн, эки шынарлыг кылганы дээш, 4 центнер тарааны халас бээр. Тарааны халас алырындан аңгыда бүүгү трактористер бодунуң алыр акшазынга кириштир чылда чаңгыс ажылдакчыга 10 центнер чедир тарааны күрүнеиң садып алыр өртээ-биле садып ап болур эргелиг.

Часкы тарылганы эки шынарлыг кылдыр, эң дээре агротехниктиг хуусаларда чорудуп, одуруглар аразын эки болбаазыратканы, өске-даа эң чугула көдээ ажыл-агый ажылдарын доктааткан хуусаазында шынарлыг күүсеткени дээш, ол ажылдар доозулган соонда, немелде төлевирни 30—50 хуулап, хуусаа бетинде төлеп берип болур.

Ажылдың хемчээлин, шынарын болгаш хуусааны барымдаалаанын тускай комиссия тодаргайлаар. Чижээ, часкы тарылганы эки агротехниктиг хуусаада шынарлыг кылдыр чорутканы дээш, шалыңының 30 хуузу хемчээлдиг шаңналды бээр деп доктааткан дижик. Ынчаарга тракторист часкы тарылгага 80 рубльди ажылдаан. Комиссия ажылдың шынарын хынап көөрге эки, тараа чаагай үнүп чыдар болган. Ынчан трактористиң шалыңындан аңгыда 24 рубльди база төлеп бээр. Сезон дургузунда бир ажылчынга бээр шаңнал төлевириниң түңү оон айда алыр шалыңындан ашпас болур ужурлуг.

Ажылдың шынары дээш бээр немелде төлевирни херек кырынга калбаа-биле ажыглаа чогуур, ол чорук продукция бүүгүрин көвүдериниң, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидериниң аргазын берип турар.

Механизаторларның күш-ажылының төлевиринде чиигелделер болгаш немелделер ындыг-дыр. Ол бүүгү материалдыг идиг берилишкининери бодунуң ажылының түңнелинге механизаторларны сонуургадыр ужурлуг. Ындыг болганда, көдээ ажыл-агый ажылдарын эки шынарлыг күүседириниң, техниканы шын ажыглаарының, хөй продукцияны будүреринің, күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң өзүлдезин хандырарының бы-разы-дыр.

Л. НИКИФОРОВА,
Көдээ ажыл-агый министерствозунуң күш-ажыл болгаш шалың килдизиниң улуг экономизи.

Бистиң консультациявыс

Частырыгларны катаптавас

Бо өөредилге чылында бистиң республиканың 4-кү класстары чаа программаже шилчээн. Башкылар бирээ бедидер институт чаа программа-биле ажылдаар башкыларга чоорур дузаны чедирип, белеткелди ыраанда кылып чоруткан. Чаа программаның негелделерин шын айгарын өөренип алгаш, боттарының хүн бүрүде кичээлинге улуг чеңнишкиннерлиг башкылар бистеп бар. Чаа ындыг башкыларга Кызылдың № 4 школазының (Л. Н. Васильева), Кызыл-Мажалык школазының (М. Н. Щербакова), Бүрен-Хем школазының (Н. Г. Субракова) олар хамаарыр. — Кичээл бүрүзүнге өөренген материалны медерелдиг-биле билип алырынче бо башкыларның кол киноцгейин угландырып турары дыка чаа. Ол башкыларның кичээлдерин кижи олурушкан, практиктиг, чаа-дыр. Ол айтырыгларны чаа темага хамаарыштыр өөренкичилерден салып турарын дораан-на эскерип каар. Оон аңгыда ол-ла өөренкичилер башкыларының дузазы-биле янзы-бүрү көргүзүлге материалдарын белеткээри база-ла чаңчыл апарган. Шак ындыг практиктиг арга-дуржулга темаларны шын сайгарып, ханызы-биле билип алырынга дузалаар.

Школа бүрүзүнде чаа программа-биле ажылдап турар башкылар чаа темаларны өөренкичилерге дүрген билиндирер диже, ол эртемниң методиказын эки билип алыры чугула. Ынчангаш, чаа программаже шилчип турар үеде, тус-тус школаларда башкыларның белеткелинче чугула сорулганы салган турган. Шак мону биле тура-ла чамдык школаларның удуртукчулары, а харын-даа улус өөредилге килдизиниң эргелекчилери башкыларның квалификациязын бедидери-биле чайгы курстарже дөрткү класстарга башкылаар математиктерни чорутпааны дыка четпес. Маңаа чижек кылдыр Өвүр, Тожу, Тес-Хем районнарын школаларын ап болур. Тес-Хемден, Өвүрден чаңгыс-чаңгыс башкы келген-не харын, а ону четче келген дээр болза бистиң негелдевиске дүүшпес. Бо айтырыг талазы-биле кол буруузу ол районнарда улус өөредилге килдизиниң эргелекчилери дорт хүлээр аңаар. 1972—1973 өөредилге чылында маңаа хамаарыштыр түңнелди үндүрери олардан негеттинип келген.

Шак ындыг четпестерниң уржуундан чамдык школаларның дөрткү класстарында математиканы специалист эвес, чаа программаны билбес башкылар чорудуп турарын фактылар бадыткаан. Чижээ, Аянгаты школазында ындыг фактылар бар.

Школа бүрүзүнүң дөрткү класстарында өөренкичилерге быжыг билиглерни: арифметиктиг кылдыныгларга, геометрлиг билиглерге, тургузугларга бээри математика башкызының чугула сорулгазы болур ужурлуг. Математика кичээлдеринге өөредилге хереклелдерин шын ажыглан чаңчыгары база-ла башкыдан кол хамааржыр болгай.

Ам чаотырыгларны катаптавас төлээде, чаа программаны, тайылбырлыг чагааларны болгаш таваржып келген, билдинмес айтырыгларны методиктиг каттыжыышкынларга бир демниг сайгарып өөренири черле чугула.

К. ДАВАА,
математика методизи.

ЧУРУКТА: Каа-Хем районнуң Сарыг-Септе ыяш ажылагый черинің мурнаичы ажылчыны Василий Яковлевич Касиченко эрткен чылдың ай бүрүзүнүң планыг онааалдазын доктаамал 140—150 хуу күүседип келген шалыпчыларның бирээзи.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

Советтиң чугула херээ

Баян-Кол көдээ Советтиң эзлчеглиг сессиязынга оон күүскомунуң даргазы Кыргыс Серен-оолдуң отчёт илеткелин чугаалажып көрген. Көдээ Совет 1971 чылда чамдык организастыг ажылдарны ылган.

Оон девискээринде турар «Х Улуг хурал» колхоз эртиен чылын күрүнеге эзт, сүт, дүк садарының планныг даалгаларын хуусаа бетинде күүсеткен. Оон аңгыда Баян-Кол көдээ Совет ында белеткел конторазын дамчыштыр чондан 30 тонна эзт, 1 тонна дүк садып алыр турган, 45 тонна эзтти, 1,5 тонна дүктү садып алган. Көдээ Советтиң депутаттары соңгукчуларның берген чагыларын күүседир дээш ажылдарны организастаан.

Малчыннарны аъш-чем, бараан-биле хандырар сорулганы Улуг-Хем райлозу четпес боттандырган. Сөөлгү айларда чаңгыс-даа автолавка малчыннарже барып көрбээн. Мооң уламындан малчыннарда дапган безин үстү бээр турган. Баян-Кол магазинининиң эргелекчизи Д. Долчаң ажыл шагын барымдаалап көрбейн, озалдап ажыткаш, кежээ эрте хаап турар. Телефон база орта ажылдавастаан. Үргүлчү бола үрели берген турар.

Оттук-Даш фермазын радиожүтпаанындан ында ажылышчилерге таарымча чок болуп турар. Ол ферманың уруглары Баян-Кол ортумак школазында өөренип турар. Часны, күскү үеде хем кежин өргынжар апаар. Бо чорун дыка таарымча чок. Оттук-Даш фермазынга эге школаны ажыдар дугайында негелдеки чыл бүрүде тургузуп келзе-даа түңнел чок боп турар. Бо бүүгү четпестерни сессияга депутаттар демдеглээн.

Көдээ Советтиң сессиязы четпестерни чайладып, кол кичээнгейни малчыннарже угландырар талазы-биле шиитпирни хүлээп алган.

М. БИЛЕН-ООЛ.

• • •

*БҮДҮРҮЛГЕНИҢ АДМИНИСТРАЦИЯЗЫ БОЛГАШ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫ, ОЛАРНЫҢ АРАЗЫНДА ХАМААРЫЛГАЗЫ, ХАРЫЛЗААЗЫ**

• • •

*** ПОЛИТИКТИГ БОЛГАШ АЖЫЛ-АГЫЙЖЫ ЧУГУЛА ДОКУМЕНТ***

• • •

Массаларның контролю

• • •

Коллективтиг керээлер

Бүдүрүлгени эргелеп-башкарарынга ажылчы чоннарның киржилгезинин бир хевири — коллективтиг керээ болур. Ол дээрге бүдүрүлгениң администрациязы-биле ында ажылдап турар коллективтиң өмүнээзинден профэвилел комитединиң аразында тургускан дугуржулгазы болур. Ону толаргайлаарга— бүдүрүлгени болгаш күш-ажылды организастаарын сайзырангайжыдарынче, чаа техниканы шинээдиринче, планны долдур болгаш ажыр күүседиринче, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынче база ажылдакчыларның материалдыг байдалын болгаш культурлуг хандырылгазын улам экижидеринче угланган ийи таланын бот-бодунга алган хүлээлгелери-дир. Бүдүрүлгеге хамаарышкан айтырыглар, ында ажыллап турар кижилернин хандырылгазынын талазы-биле администрациянын чорудуп турар хемчегерин коллективи-биле хынаарын ол керээ хандырып турар.

Бо дээрге политика талазы-биле улуг ужур-дузалыг хемчег болгаш ажылчыннарны база инженер-техниктиг ажылдакчыларны ажыл-агый планын күүседиринче, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидиринче мобилизастап турар чугула документ.

Эрткен чылда чардынган коллективтиг керээнин күүселдезин хынаары болгаш ындыг чаа керээни чарары — партиянын XXIV съездизинин шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш база беш чылдын ийиги чылынын планныг даалгаларын хуусаа бетинде күүседи-ринче, эртемнин болгаш техниканын чедиишкиннеринге даянып алгаш, бүдүрүп турар продукцияны улам көвүдедиринче, оон бот-үнезин чиигедиринче, түс-түс бүдүрүлге, ажыл-агый черлериндe кижилернин амыдырал-чуртталгазын, культурлуг чаагай чоруун улам экижидиринче, бар курлавырларны тып, ону чөп, ажыл-ишчи өзу-биле ажыглаарынче угланган.

Бүдүрүлгелернин болгаш ында профэвилел комитеттериниң аразында коллективтиг керээлерни чарарынын талазы-биле чаа доктаалды ВЦСПС-тин Президиуму болгаш ССРЭ-нин Ажыл болгаш шалын талазы-биле күрүне комитети 1971 чылдын август 20-де хүлээп алган. Ол доктаалды өзугаар коллективтиг керээлер бүдүрүлгелерге 1972 чылдын февраль айга чедир чардынган турар болгаш оон төлевилелин ажылчыннарның хуралдарынга, цехтерге, бригадаларга чугаалажын көрүп, ол талазы-биле санал-оналды түннээш, оон соонда ажылчыннарның ниити хуралынга (конференциязынга) көөрү-биле киирер. Анаа коллективтиг керээни чүүлдүг деп леткаанинин соонда бүдүрүлге болгаш профэвилел организациязы оны күштүг кылдыр бадыткап ат салыр. Ынчангаш талаларның ат салган үезинден эгелээш ол күштүг болур.

Чаа чылдын коллективтиг керээлерин чарарда, мооң адаанда айтырыгларны анаа киирери чугула. Бирээде, бүдүрүлге планының күүселдези, оон экономиктиг деннелин бедидери, ажыл төлевири болгаш оон хуваалдазы, ажылдаар арганын шынарын экижидери болгаш социал камгалалы, социалистиг чарышты организастаарын улам экижидери дээш өске-даа айтырыгларны киирер. Маңаа калык камгалал органнары-биле дугуржуп тургаш, доктаамал эмчи көрүлдезин организастаарын, эмнелге пунктуларын, профилакторийлерни, дыштаныр бажыннарны, турбаазаларны туларын айтыр болгаш ажылчыннарга бээр санаторий путёвкаларынын санын тодарадыр.

Ийиде, ажылчыннарның болгаш оларнын өг-бүлезинин амыдырал-чуртталгазынын байдалын болгаш оларнын культурлуг хандырылгазын экижидер. Ылангыя бүдүрүлге коллективтеринге кижизидилге ажылы, аныяктарнын өредилгези болгаш кижизидилгези, ажылчын хереөженнернин ажылынын болгаш амыдырал-ынын байдалын экижидери эргежөк чугула.

Коллективтиг керээлерге капсырылга кыллыр: шанналдарның хевирлери, хемчээли, ону тыпсырынын чуруму; организацияның болгаш бүдүрүлге черинин ажыл-агыйының организас-техниктиг хемчегериниң планы; күш-ажыл камгалалының, техниканың айыыл чок чоруунун болгаш бүдүрүлгенин арыг-шевери, ылангыя озал-ондак болур таварылгаларны баш удур чайладыры, бүдүрүлгеге кижилерниң аарыг таварылгазын болдурбазы база ажылдаарының ниити шынарын экижидери, эмнелге-профилактиктиг чем болгаш сүт-биле хандырары, калык-шылгага хоралыг бүдүрүлге черлериндe ажылдап турар ажылчыннарның болгаш ИТА-ның албан-дужаалынын дацзызы; норма чок ажыл шактыг инженер-техниктиг ажылдакчыларның (ИТА) дацзызын, оларның немелде шөлээлериниң хемчээлин анаа айыткан турар.

Чаа коллективтиг керээлер ажыл-агыйның удуртукчуларынга профэвилел комитеттеринге кажангызындан-даа артык улуг негелделерни тургузуп турар. Чүге дээрге СЭКП-ниң XXIV съездизинин шиитпирлеринге хей-аът кирген бистиң хей-хей муң профэвилел, кежигүннеривис тоску беш чылдың планныг даалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш база ССРЭ-нин профессионалдар эвилелдериниң XV съездизинге чаа-чаа чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш күжениишкиннит ажылдап турар болгай.

«Тыва тудуг», «Тыва кодээ тудуг» трестериниң база «Тыва даг-дүгү» комбинаттың эрткен чылгы практиказы-биле алырга, коллективтиг керээни чарарда ол талазы-биле комиссияларны тургускаш, оларга чогуур практиктиг дузаны көргүзүп, профэвилел обкомунуң кирген сумелеринге үндезилээш, чогааткан. Ындыг керээлерни чарар болгаш оон күүселдезин хынаар талазы-биле ажылды «Тыва даг-дүгү» комбинады (директору эш В. А. Ухов, каттышкан профэвилел комитединин даргазы эш Х. Ч. Сарыглар) эки чорудуп турар. Керээни чарып-даа, азы оон күүселдезин хынап-даа турар үеде ажылчыннар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар ол ажылга массалыг киржип турар. Коллективтиг керээни чара парлаткаш цех, бригада, участок, местком бүрүзүнде чедирип турар болгаш оон күүселдезинин дугайында комбинаттың каттышкан профэвилел комитединин конференциязынга чылда ийи удаа доктаамал чугаалажып турар.

«Тыва тудуг» болгаш «Тыва кодээ тудуг» трестери тудугжуларга кышкы болгаш чайгы үеде ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузар дээш хемчегерни ап турар. Тудугжулар 1970—1971 чылдарда чапсар үезинде дыштаныр болгаш чем чиир көжүп чоруур 73 вагончиктерни алганнар. 1971 чылдың бирги чартыында ниитизи-биле техниканын айыыл чок чоруунун программазынга 2192 ажылчынны өөреткен. Тудуг мергежилин 466 кижи чедип алган, 1621 ажылчын боттарынын мергежилин бедиткен. Оон иштинде чүгле «Тыва тудуг» трезинден 40 дашчыны, 112 бызанчы-бетонщикти, 160 штукатура-шеверлекчини, 224 стропильщикти болгаш өскедаа мергежилдиг ажылчыннарны белеткээн.

Ажылчыннарга таарымчалыг байдалды тургузар талазы-биле чамдык ажылдар чоруттунган. 1970—71 чылдарда Кызылдын, Ак-Довуракты ажылчыннары 1200 орунну, бүрүнүбиле дериттинген үш общежитиени алган.

Коллективтиг керээни чарып, оон түннеллерин үндүреринге чамдык тудуг-монтаж болгаш үлетпүр-тудуг организацияларында четпестер амдаа хей. Оларныа чижээнге «Кызыл тудуг» эргелелин, Сарыг-Септин тудуг участогун, КМК-62, КМК-585 болгаш өске-даа тудуг организацияларын айтып болур. Бо коллективтерде ажылчыннар болгаш ИТА коллективтиг керээни чүгле кажан ону бадылап турда, азы оон түннелин үндүрүп турда көрүп, дыннап турар. Оон хыналадзын цехтерге, бригаларга,участоктарга ховар чорудуп, ажылчыннарның санал-оналын шоолуг барымдаалавас чүүлдер бар.

1971 чылдың бирги чартыында «Тыва тудуг» трестың күш-ажылдың камгалалынга 83 мун рубльди планнаан. Оон иштинде ажылга озал-ондак болур таварылганы болдурбас хемчегерге 33 мун рубль, ажылчыннарның ажыллаарынга таарымчалыг байдалды тургузарынга 32 мун рубль көрдүнген турган болза, оон чүгле 41,4 хуузун чарыгдаан чорук трестин тудуг эргеелдери күш-ажылдың камгалалынче кошкак кичээнгейни салганын хереченеп турар.

Керээлерни ажылдап кылып турар үеде ниитинин чемненилге черлерин, уруглар салтарын, кызыл-булуанарны, клубтарны экижидериниң талазы-биле дугуржулганы чедип алыры чугула. Чуртталганын болгаш хей-ниити албан черлериниң септелгезинче, ажылчы чоннун дыштанылгазынын айтырыгларынче кичээнгейни салыры — профкомнарның хүлээлгези.

Сорулга чүл дизе, ССРЭ-нин профэвилелдериниң XV съездизинге төлептиг ужуражырынын хемчегерин айыткан коллективтиг керээлерни бүгү тала-биле өй-шаанда ажылдап кылгаш, оларның күүселдезин доктаамал хынап, бедик түннелдерни чедип алыры болур.

И. КАНЗАЙ,
тудуг болгаш үлетпүр-тудуг материалдарының профэвилел обкомунуң даргазы.

Өңнүктер-биле ужуражылга

САНТЬЯГО. (СЭТА). Совет Эвилели-биле культурлуг харылзааларның Чили институду СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко баштадыр СЭКП-ниң делегациязы-биле бодунуң активчилериниң ужуражылгазын Сантьягога организастаан.

Институттуң чиңгине секретары Гонсалес Дагнино аалчыларга байыр чедирген. Бистиң институдувус политиктиг, культурлуг болгаш экономиктиг амыдыралдың бүгү адырларының талазы-биле Совет Эвилелиниң чедиишкиннерин пропагандалаарын бодунуң кол сорулгазы кылдыр санап турар деп, ол чугаалаан. «Чогум-на харын ам, кажан Чили социалистиг ниитилелди тургузарын эгелээн үеде, делегейде баштайгы социалистиг күрүне — Совет Эвилелиниң дуржулгазы кажангызындан-даа артык үнелиг, ол дуржулганың дугайын улам хей чили чоннуң билген турары кажангызындан-даа артык чугула» дээрзин чиңгине секретарь чугаалаан.

Институттуң удуртулгазы-биле кады совет делегациянык кежигүннери ССРЭ-ниң чурулга уран үүлүнге, совет республикаларның улусчу чогаадылгазынга баяан болдурган делгелгени көрген.

Изиг байыр чедириишкиннери

ПАРИЖ. (СЭТА). ССРЭ-ния, совет улустун адрезинге байыр чедирген болгаш чедиишкиннерни күүсэн хей санныг чагаалар чаа 1972 чылдын баштайгы хүннеринде француз найысылалда совет албан черлеринге кээп турар.

СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга «Франция — ССРЭ» ниитилелдиң чиңгине секретары Р. Русса Совет Эвилелиниң Францияда өңнүктериниң өмүнээзинден чылыг күүсэшкиннерни илергейлээн. 1972 чылда француз-совет харылзаалар СЭКП ТК-нин Чиңгине секретары, ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Л. И. Брежневтиң Франциядa аян-чоруунун түнелинде ажыттынган перспективаларны өзугаар хөгжүүрүн, бистин экономиктиг, культурлуг болгаш политиктиг кады ажылдажылгавыстың хөгжүлдези айыыл чок чоруктуг айтырыгларының талазы-биле ниити европа чөвүлел хуралын чыылдырарынга дузалаарын күзеп турар бис» деп, Р. Русса медеглээн. Бо чөвүлел хурал «Европаның бүгү улустарынга, бүгү делегейде тайбынның хереэнге чугула болуушкун болур» деп, ол чугаалаан.

Савойя департаментиниң бөлүк ажылчы чоннары ССРЭ-нин Францияда элчин черинге чагаа чорудуп, совет улуска чүректиг ханыылынан байырны чедирип, бүгү делегейде тайбың чаагай чоруунга, оон күш-ажылынга эң эки күзээшкиннерни дамчыткан.

«1972 чыл ылангыя садыг талазы-биле француз-совет харылзааларны хөгжүдеринге чугула ужур-дузалыг болур», деп, Француз-совет садыг палатазынын чиңгине секретары И. Чудновский бодунун чаа чылда байырлыг чагаазынга демдеглээн.

Астронавтика талазы-биле делегей шанналынын үндезилекчилери Галабер ашак, кадай эртемниң болгаш техниканың бүгү адырларының, ылаңгыя космосту шинчилээр талазы-биле чедиишкиннерни совет улуска, оон эртемденнеринге, конструкторларынга, инженерлеринге болгаш техниктеринге күзээн.

Компартиянның кыйгырыы

ЛОНДОН. (СЭТА). Мальтаның Коммунистиг партиязы англи чазактың талазындан кыжаныының болгаш коргударының политиказынга удур ортулуктуң улузунуң демиселин чедиирер деп делегейниң хей-ниитизин кыйырганын «Морнинг стар» солун дыңнаткан. Мальтаның чазааның доктааткан хуусаазы—январь 15 бетинде бодунуң шериглерин ол ортулуктан үндүрерин Англияның консерваторлар чазааның ойталааны билдингир болгай. Англия бодунуң шериглериниң март төнчүзүнге чедир аңаа артарын медеглээн.

«Англи чазактың ортулукту ужур-дүрүм чок эжелээнинге удурланыышкынның үнүн көдүрүп үндүреринче, Мальтаның чазааның болгаш улузунуң негээнин өзугаар англи шериглерни доп-дораан үндүрерин негээринче, Мальтаның Коммунистиг партиязы бүгү делегейде тайбыңга ынакшылдыг бүгү кижилерни кыйгырып тур» деп, медеглелде чугаалаан.

Баденниң болгаш Вюртембергтиң соңгу районнарында демир болбаазырадыр үлетпүрвүң ажылчыннарының ажыл соксадыышкынныг демисели ГФР-ниң автомобиль бүдүрүлгезинге салдарын чедирип турар. Ынчангаш ажыл соксадыышкыны боон турар бүдүрүлгелер-биле холбашкан конпернерниң конвейерлериндe кылдынмаан машиналар чыгды берген турар.

Бо чуруктарны көрүцерем. Барыын Германияда эң улуг дээн «Фольксваген» дээр автомобиль фирмазының директору Рудольф Лейдингке каража дыка таарымча чок. Ындыг амыр чүве кайда боор: бүдүрүлге ажылы барык шупту соксаан. Оларда 126 муң кижи ажылдап турар. Ынчаарга Мюнхенде «БМВ» дээр автозаводтуң ажылчыннарының сагыш-сеткили оон ыракта сергек. Ажыл толевирин улгаттырарын болгаш ажылдаар байдалды экижидерин негеп, ажыл соксадын турар эш-оорү-биле олар сагыш-сеткилиниң ханыындан каттыжып турарлар.

ДПА, Кейстон — СЭТА-ның фотозу.

ДЕЛЕГЕЙ *бо хүннерде*

Алдарлыг байырлал

ХАНОЙ. (СЭТА). Лаос улус төөгүлүг улуг болуушкунну — Лаостун Патриотчу фронтузунун (ЛПФ) тургустунганындан бээр 16 чыл оюн демдеглээн. Ол фронт америк агрессорларга болгаш оларнын чалчаларынга удур лаос улустун демиселин удуртуп турар.

Лаостуң патриоттары эрсдидим болгаш быжыг туруштуг чоруктун үлегер-чижээн көргүскен. Америк агрессорлар Лаосту дыка хей чылдар дургузунда соксаал чокка, араатанзыг өзу-биле бомбалап келген. АКШ-тың чалчаларының аг-шериглери америк ужар күүлүн деткимчези-биле ЛПФ-тиң контролюнда турар хостаттынган районнарынга удур шаажылалдыг халдаашкыннарны үзүк-соксаал чокка кылып турар.

Кадыг-дошкун түлчуушкуннар Кувшиннер шынаазынга болгулаан. Ол стратегия талазы-биле чугула черже америк агрессорлар, Төп разведка эргеделиниң чалчазы Ванг Паонуң «тускай шериглери», барыын үзелдиг бөлүглениишкиннерниң шериглери болгаш таиланд саттыныкчылар чаңгыс эвес удаа араатанзыг өзу-биле халдап келген. Ынчангаш Кувшиннер шынаазы ол-бо таларның холунче хей удаа шилчип турган. АКШ-тың агрессчилери болгаш оларнын чалчалары халдаан санында-ла ойтур шавыышкынга таваржып турганнар. Лаостун патриоттары 1971 чылдын декабрь айда дайзынның шериглерин аңаа база катап чылча шапкан болгаш декабрьнын чүгле 18-тен 21-ге чедир бешин дайзынның 3 муң ажыг солдаттары болгаш офицерлери узуткаттынган.

Эрткен чылын Лаостун патриоттары база улуг чедиишкиннерлиг болган. Каосан Патет Лао агентилелдиң дыннатканын өзугаар алырга, патриоттуг күштер Лаостун бүгү фронтуларынга дайзынның 42 муң ажыг солдаттарын болгаш офицерлерин чыскаалдан үндүргеннер.

Бо хүннерде Лаостун патриоттары шаап халдаашкынын чедиишкиниг чорудуп турар. Лаос айтырыын, тайбыңныболгаш национал чөпшээрежилгени катап тургускаш, политиктиг өзу-биле үзе шиитпирлээринче Лаостун патриоттуг фронтузу чүткүп турар. ЛПФ-нин 1970 чылдын март 6-да кылган беш чүүлден тургустунган медеглелинде болгаш ЛПФ-тин 1971 чылдын апрель 27-де болгаш июнь 22-де кылган саналдарында ол туруш тодаргайы-биле илереттинген. ЛПФ-ниң негелдезинин кол-кол чүүлдери болза, АКШ агрессиязын болгаш Лаоста холгаарлаашкынын соксадыры, Лаостун бүгү девискээрин бомбалаарын шуут соксадыры боон турар. ЛПФ-тин ол принципиалдыг туружун чуртун иштинде болгаш даштыкылдаа калбаа-биле деткип турар.

Лаостун патриоттары Вьетнамның болгаш Камбоджанын патриоттары-биле сырый эвилелдешпишаан, боттарынын демиселин долу тиилелгеге чедир үргүлчүлээринге шиитпирлиг.

Патриоттарның чедиишкини

ХАНОЙ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамны хостаарының улуучу чепсектиг күштериниң дайынчылары 1970 чылдын декабрь 1-ден 1971 чылдың ноябрь 20-ге чедир Уминь дээр шыргай арганың чернин девискээринге болган тулчуушкуннар үезинде дайзынның 16.000 ажыг солдаттарын болгаш офицерлерин чыскаалдан үндүрген, оон иштинде 600 американнар база бар. Ол-ла үе дургузунда 160 самолёттарны болгаш вертолёттарны узуткаан, 170 дайынчы судноларны сутже дужүрген азы үрегдээн, 55 куяктыг машиналарны болгаш 8 улуг үгер-бооларны узуткаан. 400 саныг түүлбүрү шериг чепсек-херекселдерин хунаан алган. Бо сап-түннелдерни парлалганың Хосталга агентилели январь 6-да парлаан.

В. Брандтының интервьюзу

БОНН. (СЭТА). «Бунте иллюстрирте» журналга берген интервьюзунга ГФР-нин канцлери В. Брандт Чөөн биле Барыын талаларнын аразында харылзааларга доктаган.

Чаа 1972 чылда Европаның социалистиг күрүнелери-биле ГФР-нин хаарылзааларын улам хөгжүдери ГФР-нин чазаанга улуг ужур-дузалыг болур дээрзин В. Брандт демдеглээн. «Совет Эвилели болгаш Польша-биле бистин керээлеривисти бадылаары-биле холбашкан ажылды парламент чоокку айларда кылыр апаар» деп, ол айыткан.

Оон аңгыда, канцлериң сестери-биле алырга, Чехословакия-биле чугаалажыышкыннарны үргүлчүлээр.

ГФР-нин чазаа Герман Демократтыг Республика-биле керээ өзугаар таарыштыр шиитпирлээшкинни чедип алырынче орадаажыр.

АГРЕССОРЛАРГА УДУРЛАНЫЫШКЫН

Вьетнам Демократтыг Республикаже америк ужар күүлдүң араатанзыг халдаашкыннарын делегейниң хей-ниитизиниң калбак бөлүктери кылцнээшкин-биле буруу шаап турар. Даштыкы парлалга, хей-ниити организациялары, сураглыг политиктиг ажылдакчылар америк шериглериниң кем-буруулуг үүлгедиишкиннеринге килецнээшкинин илеретишаан, ВДР-ге удур агрессчи үүлгедиишкиннерни соксадырын болгаш Индий-Кыдаттан АКШ-тың болгаш оон эвилелчилериниң шериглерин үндүрерин негеп турар.

Польшаның «Трибуна люду» солуну американнарның бомбалаашкыннарын «агрессияның үүлгедиишкини болгаш ажыы-биле халдаашкын» деп тайылбырлаан. «Биотиң планетаның хей миллион кижилери тайбың вьетнам хамаатыларны араатанзыг өзу-биле кырып-хыдыырын аваа көрүп эрттирбес-даа» — деп, чехословак «Прапе» солун бижээн. «Бистер ВДР-же америк ужар күүлдүң халдаашкыннарынга шиитпирлин-биле удурланып турар бис. Ынчангаш ВДР-ге удур агаардан араатанзыг халдаашкынны доп-дораан соксадырын шиитпирлин-биле негеп тур бис»—деп, антифашистиг демиселчилериниң чех эвилели медеглээн.

ГДР-ниң юриотер ассоциациязының чиңгине секретары В. Баур ВДР-ниң девискээрин бомбалап турарын «агрессияның араатанзыг үүлгедиишкини-дир» деп көргеш, ол кем-херектиг үүлгедиишкинни кылган буруулуг кижилерни делегей эргелериниң нормачижектерин өзугаар шыңгыы кеземчеге киирер ужурлуг дээрзин демдеглээн.

Вьетнам-биле эп-сеткил каттыштырарының болгар хей-ниити комитединиң медеглелинде «америк агаар араатанларының үүлгедиишкиннерин болгар хей-ниити килецнээшкин-биле көрүп турарын» айыткан. Ол ышкаш Аныяктарның димитровчу эвилелинин ТК-зы, Болгар Кызыл Крест, Болгарияның юристер эвилели болгаш өске-даа хей-хей организациялар ВДР-ни араатанзыг өзу-биле бомбалап турарынга удурланыышкын резолюцияларын хүлээп алган.

Бо хүннерде бүгү Моолда эртип турар митингилерге ажылчыннар, кодээ ажыл-ишчилер, интеллигенция төлээлекчилери, студент аныяктар араатанзыг америк политикага килецнээшкин-биле удурланыышкынын илередип, демисежип турар Вьетнамның улузу-биле боттарынын акыдуңмалышкы эп-сеткил каттыштырылгазын бадыткан турарлар. Профэвилелиниң «Худулмур» деп солунунуң бижээни: «Вьетнам ха-дуңма, силериниң-биле кады бис. Силериниң эрес-дидим демиселиңерни долузу-биле доткып тур бис. Американнар, Вьетнамдан үнүп чоруңар!»—моол ажылчы чоннарның чаңгыс эп-сеткилдиг негелдези ындыг боон турар».

Ол ышкаш америк аг-шериг-ниң үүлгедип турар бомбалаашкыннарынга удурланыышкын Японияда база калбарып турар. Тайбыңның япон комитединиң АКШ-тың чазаанга чоруткан телеграммазында чугаалап турары болза: «ВДР-нин девискээрин АКШ-тың ужар күүлүнүн күштүү-биле бомбалап турары—делегей эргелерин үрээн америк империализмниң каргыштыг агрессчи үүлгедиишкини болур!»

«Непал бүгү тайбыңга ынакшылдыг чурттар-биле кады ВДР-ни американнарның бомбалаашкынын буруу шаап көрүп турар. Вьетнам айтырыгны бомбалаашкынның күжү-биле шиитпирлеп черле шыдавас дээрзин АКШ-тың чазаа ам-даа билип чадап турар-дыр. Үүгле вьетнам улус бодунуң херектерин болу шиитпирлээр эргелиг, ынчангаш оларның ындыг эргезин кым-даа кызыгаарлап шыдавас»—деп, Катмандуда үнүп турар «Сахи авазу» солун бижээн. «Каттышкан Штаттар кажан-бир шагда Индий-Кыдатка бодунун аштырганын минпир ужурга таваржыр»—деп, ол-ла солун түцвелинде айыткан.

ВДР-ни база катап бомбалап эгелээни дээрге дайынны «вьетнамчыдар» дугайында Вашингтонунуң хоозун политиказының буурааның бадыткап турар деп даштыкының дыка хей хайгааракчылары демдеглээн. Ол дугайын америк солуннар боттары безин бижип турар.

АКШ-тың президентизи Никсонунуң радио болгаш телевидение дамчыштыр чоокта чаа чугаазын тайылбырлаан, «Нью-Йорк таймс» солун амгы эрге-чагырганың политиказының үезинде АКШ Индий-Кыдат талазы-биле бодунуң «хүлээлгелериниң будулчак чоруундан уштунуп-даа шыдавас» деп бижээн. Индий-Кыдатка дайын тиилелгезин чедип алыр дээш хоозун орадажыышкынын соксаткаш, Мурнуу Вьетнам республиканың революстуг түр чазааның вьетнам айтырының шиитпирлээринге шын үндезин болур саналынга доп-дораан чогууру-биле харылаарынче ол солун АКШ-тың чазаан кыйтырган. Мурнуу-Чөөн Азияда Вашингтонунуң агрессчи үүлгедиишкиннерин «Вашингтон пост» солун базала шыңгыы шүүмчүлээн. Ол солуннуң бижип турары-биле алырга, делегейниң ол девискээриниң талазы-биле Никсонунуң айыткан политиказы «кижи шынзыгар аргажок доскут үүл болур».

Италияның христиан-демократтыг партиязының органы «Пополо» солун АКШ-тың Индий-Кыдатта араатанзыг үүлгедиишкинин сойгалап бижээн. «АКШ-тың дайындан үнериниң стратегиязы» дээр үүлдүн дургузунда оон мурнуудагы «дайын чорудулгаларының стратегиязын» чорудуп турган үезиндеп-даа дыка хей бомбаны вьетнам черже октааның ол солун айыткан. «Шыныда ап коорге, дайын чорудулгазының үүгле аргазы өскерилген...»—деп, «Пополо» демдеглээн.

ВДР-ни араатанзыг өзу-биле бомбалаашкын, үүл-бүрү хоозун чылдагааннар-биле дайынны үргүлчүлээри, Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның кылганы тайбың планынга АКШ-тың харылаларындан ойтаяашкыны, Парижте Вьетнам талазы-биле чөвүлел хуралды узамдыктырарынче үүткүл — бо бүгү үүлдер дээрге, америк империализмнин агрессчи характерин база катап бадыткап, оон чаа авантюристиг планнарының дугайын хереченеп турар деп Францияның неделя санында үнер «Франс нувель» солуну бижээн.

ВДР-же америк ужар үүлдүң агаардан араатанзыг өзу-биле халдаашкыннарын буруу шапкан материалдарынга даштыкы парлалга АКШ-тың Индий-Кыдатта агрессчи үүлгедиишкиннериниң талазы-биле Пекиниң удуртукчуларының туружунче кичээнгей угландырып турар. Чижээ, Индияның «Соушелист Индиа» журналының бижээни болза: «Пекиниң талазындан ыыт чок чөпшээрежилгени албаан болза Вашингтон бодунун ол араатанзыг үүлгедиишкинин кылыр деп диттигин шылаар бе?» Ол-ла солун оон ыңай «Пекиниң кедергей революсчуларының мындыг байдалды дүлей чүве ышкаш аңаа-ла көрүп турары каракайгамчык үүл болур» деп бижээн.

Барыын Берлиниң «Ди вархайт» солуну «ВДР-ни араатанзыг өзу-биле бомбалап турда-ла, аңаа чаржалашпазының туружун херек кырында эллээн Пекиниң удуртукчуларының өскерликчи чоруун» айытпышаан, мынчаар бижээн: «Пекин бодунун ындыг политиказы-биле национал-хосталгалыг шимчээшкиниң артындан согуушкунну таварыштырып турар».

(СЭТА).

Дыштанылгада уругларга

Сураглыг уруглар чогаалчызы Мария Прилежаева «Ленинниң амыдыралы» деп ном бижээш, чоокта чаа ол ном дээш, Россия Федерациязының Күрүне шаңналын алган.

Ук номда Ильичиниң чаш чораанынан эгелээш, өндүр улуг күрүне ажылдакчызы болуп турган сөөлгү хүннеринге чедир ооң овур-хевирин көргүскен.

Моң адаанда ук номдан бир эгени парладывыс, Хаанныг чазан үезинде, Володя Ульянов гимназияга өөренип турар үезинде байдалды ында көргүскен.

ЭШ БОЛ

Кичээл мурнунуң коңгазы эдипкен. Ийиги классчылар олуттарын шимээнниг эгелеп турган. Час. Соңгалар ажык. Хенергеп кудумчудан соңгалап моортай кире халып келген.

— Чаа кижи кирип келди— деп, бир ол каттырып алгырган. Башкы кирип келген. Соңга баарыңга олурган ол хой-даа боданмайн моортайны сегирип алаш, партазывче суккаш, чажырыпкан.

— Кичээлди эгелээли—деп, башкы индирже үмүшаан, карааның шилин думчуунче уттап чугаалаан.

Моортай «Мяу» дээн.

— Чүү чүвел?—деп, башкының карааның хавыы сиригейни берген.

Класста ооллар түгле чодуржуп, шимээргээн, бир кижиниң ному шалага шалырт барып дүшкен. Партада моортайның уруун гимназистер бүгү арга-биле дыңналдырбаазын оралдашкылаан. А моортай улам-на: «Мяу, мяу, мяу» дивишаан.

Башкы мени ат кылыр-дыр дээш, моортайны демги ол салып үндүрүпкен. А моортай дээре чүү-даа тоовайн, партадар аразы-биле башкының турар чериче углаан. Ийиги классчыларда мырыңай ыыт чок.

Башкының арыы кызып келген, карааның шили думчуудан дүже бергеш, хендирилде кызырып турган.

—Чүү, дуржок чүвел бо? Кым эккелди?

— Бис эккелбээн бис. Ол боду соңгадан кирип келди.

— Кым чажырыпты? Дораан миниңер. Моортайны кым чажырды? Ооң адын дораан адаңар!

Кым-даа харылаваан. Коргунчуг кыпкыдан олуг-диригниң аразында соңга баарыңа олурган ооле, кым-даа көрбээн.

— Сүлчээчилерни бо! — деп, башкы чугаалаан.— Инспекторга соңгээр мен.

Кичээл аажок шыпшың эртти. Коңга эдипкен соонда, башкы үне бээрге, классты мурнунга Володя туруп келгеш:

— Шунтурус ыыттаваалы, живисти соглевээли!—диген.

— Шын-дыр. Ульянов! Соглевес бис! Черле чок!

Сөөлгү партадан ийиги классчы бир ол туруп келген, кылчыгыр, чиңге, алыыргак чүве. Көзүлбейн дашкаар чылаып үне берген. «Кайнаар баары ол, моон?» деп, Володя кайгаан каан. Ынчалза-даа чүве бодаар чай чок болганда, болган чүүлду чугаалажы берген. Кылчыгырның чоруй бараныныче кым-даа кичээнгей салбаан.

— Ооллар, чаңгыс кижи дег ыыттавас бис!—деп, Володя чугаалаан.

— Шак-ла ындыг!—деп, ийиги класс дөмүлеп.

Сактырга, коргунчуг-даа, эп-найыралчы-даа болган. Кижи бүрүзүнүң сеткилинде өөрүшкү.

Кылчыгыр кирип келгеш, партазында олуруп алган.

Чапсар чепин олурда, инспектор иогаан хевинде хөрээн хертеңнедиг кирип келгеш:

— Олургуланар!—дээн.

Ийиги классчылар карак чеиеш дээр аразында парталарында барып турганнар. Чүү болур ирги?

Ийиги классчыларны инспектор соок карактары-биле олурту коргеш... моортайны чажырыпкан ооллда барган.

— Класстан үеүп чор! Чаным дээш багай демдек салбын. Кара-бажыңче—деп, инспектор кыскырган.

Ол бажын доңгайтыпкан, ыыт муңгараан, кара-бажыңче өөрүпкен. Бүгү ооллар кайгаан. Инспектор ону канчан билип алган чоор? Бир-ле кижи хоптавыпкан-дыр. Кымыл? Кылчыгырже Володя көрүнгеш.

Ооз карактарын коргуп чиеңнетпишаан, кулактары кызарган олурган...

Класста херек баксыраан.

Мырыңай бичиг-даа чүвелерни инспектор билип аптар болу берген. Хүнүң-не бир-ле кижи, чок болза кара-бажыңче кире бээр, чок болза чем чивейн артар. Ооллар сезиктиг болгулай берген. Өөрүктежиринден-даа коргар. Кижи бүрүзү-ле: «Кым, черле кым инспекторга барып хоптаныр турар чоор» деп боданыр.

Бир-ле катап, чапсар үезинде Кылчыгыр инспекторуң кабинединден үне халаап, чаштынып чоруй, ооллар аразынче караш дээнин Володя көрүп каан. «Ол-дур»—деп, Володя билип каан.

— Хоптаныр турар кижи ол-дур—деп, Володя өөрүнге чугаалаан.

Өске-даа хой ооллар ону база эскерип турган.

— Ону мен эттеп каар мен! —деп, Володяның эжи Дима Андреев чудуруктаныр хорадан үнген. — Ооллар, ону кудумчута кедеп-елгаш, кезедирдир.

— Өске арга-биле кеветсе дээре — деп, Володя чугаалаан.

— Ону тоовайн бараалыңар.

— Канчаар тоовайн баар чүвел?

— Ооң-биле чугаалашпас, айтырыгларынга харыылавас, тоовас, ону мынла чок чүве дег көөр, ол-ла.

Ол аразында Кылчыгыр кирип келген. Кезеодегиян дег, карактары чүгреңнөөн, сооксумаар. Ол көстүп кирип, кедирге, бүгү ооллардың ыыт чок барганын Кылчыгыр болу база эскерип каан.

— Ам биске кандыг кичээл болуруг?—деп, Кылчыгыр айтырган.

Кым-даа харыылаваан. Бир ол самбырага чүгүрүп чеде бергеш, улуг-улуг кылдыр: «Хоптаныкчылар-биле чугаалашпас бис» деп бижип каап, оозун дораан чодуп каашкан.

Кылчыгыр доңгай берип, бажың эктинче чаа каапкаш, партазынче чоруй барган.

Володя олче үдексиниң көргеп. Кылчыгыр орукка таваржып кээрге, Володя өскүүр көрө бээр. Бүгү ооллар индыг. Кылчыгыр чаасканзыраа калган, мырыңай чаасканн. Кым-даа олче сөс этпес. Олче көрбес-даа, ону эскербес-даа.

Хүниер эртип-ле турган. Неделя, дараазындагы неделяларга. Ам хоптанып чүве чиде берген. Ийиги классчыларны хүннүң-не кара-бажыңаар чүве чок болу берген.

— Ол хоптавастай бергендир, көрдүнер бе, кезедиг каазывыс ол-дур — деп, ийиги классчылар аразында чугаалажы берген. Ынчалзажок ону тоовайн турганнар.

Кичээл соонда бир-ле катап, үттупкан номун ап алыр дээш, ээн классче Володя чүгүрүп кире бээрге, Кылчыгыр артыккы партада ыглан олурган. Володя кире бергеш:

— Буруун миниң бердиң бе? Моон соңгаар ынчалбас сен бе?—деп айтырган.

Кылчыгыр сирилээн, карак чажы шыпкан арны-биле көрүп келген. Ооң-биле чугаалажырга, кулаа-биле дыңнаан чүвезиге бүзүревейн турган.

— Кажан-даа ынчалбас мен, кажан-даа!—деп, ол пат чугаалаан.—Кортваш ынчан турдум. Багай өөренин турар дээш, мени гимназиядан инспектор үндүрүтер чадавас деп коргуп турдум. Мынчаар, эштерим чокка чурттай албас-тыр мен.

— Бодуң эш бол, ынчаарда сеңээ база эштер көвүдей бээр —деп, Володя аңаа харылаан.—Че, ындыг-дыр, сеңээ бүзүреер бис. Сеңээ бүзүреп болур деп, ооллларга чугаалаайн.

Ынчангаш ийиги класска Кылчыгырны тоовастаары чиде берген. Эрткен чүвени кымдаа катап сагынмаан. Кылчыгыр бүгү назынында кичээндиргеи алган... Бүгү ийиги классчылар база кичээндиргени алганнар.

С. САЛЧАК оглулдурган.

(Улаштырыг).

Кызылда күрүнеиң педагогика институту республиканың школаларынга математика, физика, төөгү база дыл талазы-биле бедик билигиг дыка хой башкыларны белеткеп үндүрер.

Ам институтта кыпкы сессия эгелээн. Студентилер экзаменнерни болгаш зачёттарны эки дужаар дээш кызымак өөренип турар.

ЧУРУКТА: физика-математика факультёдиниң IV курузунуң студентилери Владимир Алексеев (оң талада) биле Александр Вакулин оларның физиканың методика кабинединде лабораторлуг ажыы кылып турары.

А. БАЙРНИҢ фотозу.

Культурада болуушкуннар

Чаа бедик чадаже

Ажыл-ишчи чымыштыг 1972 чылдың баштайгы хүннерин календарьдан ажыр, санап олур бис. Тоску беш чылдың ийиги чылынче хая көрүп, эрткен чылын чүүү кылган бис, кандыг өөрүшкүлүг чедишкиннер болганын кылдыр бодап келгеш, ураң чүүлге хандыкпаанларның талантызын база кижи сактып келирдир.

Хову-Аксы суурдан Александр Адаков таалаачыг хоюг үнү-биле неаполитан ырыны концерттерге хой удаа ырлап, чонуң сонуурталын чаалап алган. Оортан-ла Валентина болгаш Петр Чистяков ашак-кадайны чамдык эштер онзагай бедик мергежилдиг ырлажыр дижир. Республика көрүлдезинге беаян оларны бедик үнелээн. «Тиилелге» совхозта бот-тывынгыр ураң чүүлүң идепкейлиг киржикчилери Раиса Быштан-оол, Кадыр-оол Монгушту түгле Таңдыда эвес, харын кожахелбөз районнарның көрүкчүлери эки билир. Р. Кенделбильдиң музыказынга «Кады чор мен, авай» деп ырыны оларның күүселири шуут чүрекке доор, чаа чылдың бүдүүзүнде боданып олурарымга, ооң аялгазы кулаамга шуут дыңналып турган шыпкан болуп турду, чонга өөрүшкү чедирер деп чүве ол-дур.

Чөөн-Хемчик чурттуг, бүүдүлеге сураглыг Оржак Хунашпаар-оолдуң үнү эрткен чылдың дургузунда радио, телевидение дамчыштыр, Культура багыңнарының, клубтарның сценаларынга чеде удаа аян тутпаан чүве дээрил, ол сыгыртып, хөөмейлеп турда, улуг-даа, аныяк-даа кижиге өлүдуг таалаг-дыр. Каргыраалап, борбаңнадып келири кандыг ийик!

Эрткен чылче хая көрүп олургаш, Юрий Сундуй биле Валентина Донгакты база кым-даа сактып келир. Бо аныяк ог-бүле хой үүлдерни кылган. Оларның удуртулгазы-биле турган Чөөн-Хемчиктиң каттышкан ниити ыры коллективинин күүселдеан республика көрүлдезинге кандыг-даа профессионалдыг ыдыр коллективтерде дудавас болган дээр бис. Ураң үүлге ыыак чорук, амыр-дыш чок ажыл оларның чедишкиннинин үндезини.

Мөңгүн-Тайга — чаа турган-тупган, түгле хөгжүп орар район болгай, оларның ураң үүл коллективтери ындыг онза чүү көргүзүптер боорул деп, республика көрүлдезинге чамдык эштер чугаалап турдулар. А херек кырында үүү болчук? Олар шаңналга четкен болгай! Тываның улустуң аялгазын демир-хомуска узунхоюг кылдыр хомустан бадыргылаптарга, дыңнакчы кижиниң сеткили өөрүп, сагыжы хаваг. Ам оларның күүселдеанын үн аппарадынга бижидип каан, радиодан бо-ла дыңнай бээр-дир бис.

Бот-тывынгыр ураң үүлге эрткен чылдагы чедишкиннерни бодап келгеш, ооң эптузнастарын канчан адаас бооруп. Людмила Мальцева, Виктор Фалелеев, Кара-сал Ак-оол, Ховалыг Шойдаң-оол, Виктор Хиникис, Клара Шойжуп, Валентина, Чойураа Байыр-ооллар, Ольга Монгуш дээш хой кижилерни маңаа адап болур.

Ынчаарга ураң үүлдү чонга нептередип, ооң ажылын кедурериге партиянып, Советтериң удургучу ажылдакчылары кичээнгей салып турарга, ажыл черле идепкейлиг болур дээрин практика көргүзүп турар. Чижю, СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары К. Д. Шулуу, СЭКП Таңды райкомунуң секретары Н. Б. Тыртык-Кара, «Тыва кобальт» комбинаттың директорунуң оралакчызы В. И. Бадин болгаш өскелер-даа бот-тывынгыр ураң үүл коллективтериниң ажылынга боттары шуут киржип, боттуг дузаны чедирип турганы өске удуртукчуларга үлегер болур аппар. Профвилел комитеттериниң даргалары Хову-Аксыдан Г. В. Таракановны, «Тыва даг-дүүнден» Х. Ч. Сарыглары база адаар аппар бис.

Ынчангаш бот-тывынгыр ураң үүл коллективтериниң ажылында чедип алдынган үүлдерни түгле хевээр артыр эвес, харын ону улам бедик чадаже кедүрер дээш ажылдаары — бо чаа чылда бистиң кол соругаавыс болур. Ооң шак ындыг болуруң үнүү келген чаа чыл-биле холбаштыр бот-тывынгыр артистерге күзээр бис.

К. САГДЫ,
облпрофсөвүлелдиң бот-тывынгыр ураң үүл бажыңының директору.

Оюн-тоглаа куттулган

Чаңчыл болган чаа чылда саглагар кара иогаан шивижикти, борбак-борбак чочагаллар дег, боошкуя шуру шимен каастаан. Соңгу Доштуг океандан үнген Соок-Ирей моорлан келген: «Ырак Соңгу чүк, калбак-делгем Сабирь дээш барбаан, чегизон черимдаа чок. Хемчик баштан ашкаш, Алдан-Маадыр суурда келдим, амыр-менди-ле, эштер!» деп ол чылганнарга баңыр чедирди.

Чаа чылдың шагаазын уткаан кедээ клубтун ишти карамка көрүштүг дерип шиметтинген. Өөрүшкү-хөглел, эки хөөн, лаагаи сеткил дугайында сестерни ында хөйү-биле аскылаан. Каас-шинек, хевин кеткен чылган чоннуң өөрүшкү, катты-хөгүү кайгамчык. Чаа чылдың байырлалын шагаалаанларның оюн-тоглаазы, саарыглаан суг дег, шимээргеп дагжан турду. Бо дээрге Тываның база бир төөгүлүг булуңнарының биразын-Алдан-Маадыр суурта чаа чылдың ёлказын эрттиргениниң байырлалы-дыр.

Эрткен чыл алдан-маадыржыларның амыдралынга уттундурбас. Совхоз кедээ ажылагый продуктуларын күрүнеге садар планын ырапта ажыр күүсеткен. Ынчангаш чаа чылдың шагаалын улуг чедишкиннерлиг уткаан. Хөглээшкин кидин-түлүк турда СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң база райкүүскомнуң байырлыг телеграммазын Соок-Ирей чылганнарга помчуп таныштырган.

Совхозтуң парткомунуң, ажылчын комитединиң, дирекциянның болгаш кедээ Совет күүскомунуң байырлыг телеграммазын Оржак Доржу, Оржак Дажы-Намчал, М. Отук, О. Бүткеидей оларга дамчыдып берген.

Оюн-тоглаа үргүлүүлевишаан. Чаа чылга турасканнан ыдыраа маргылдаазы эгелээн. Ол шилиндек 16 ыдыраачының аразында демисел чидиг болган. Оюнуң түпелиинде совхозтуң зоотехниги М. Хеймер-оол бирги черни ап, кымга-даа уттурбаан. Ийиги черни Кошпестин хойжу бригадаының хонжуу С. Ондар алган. Үшкү черде — О. Чалчык. Тиилекчилерге белектерни тывысты.

Алдан-маадыржылар чаа чылдың баштайгы хүннеринде Хемчик уруунуң дожуунуң кырынга коньки кеткеш кылыйтып, дошка чуңгулан, культурлуг дыштанган.

1972 чыл улуг соругаларның чылы дээрзин совхозтуң бүгү ажыл-ишчилери ханыызыбиле билип, улам күжевишкиниг ажылдарын бүзүредип турарлар.

М. СУНДУКАЙ.

«КАРГЫНЫҢ ХАЯАЗЫ»

Мугур-Аксының Культура багыңы чоннуң культурлуг дыштанылгазының, массалыг оюн-тоглаазының өзүлүг төвү болу берген. Культура багыңында ырың, таңдың, улустуң хөгжүм херексалдериниң база кино болгумуу, ол ышкаш улусчу театр ажылдан турар.

Улусчу театр бо хүннерде Гогольдуң «Думчук» деп каттырыгыг чогаалың база Саган-оолдуң «Тевис келген» деп шиизин белеткеп турар.

Лекция, беседа, мурвакчылар-биле ужуражылга кежээлери, номчулга конференциялары болгаш тематиктиг кежээлериниң доктаамал эртип турары солуг. База бир онзагай үүл болза «Дамырак» деп агиткультбригаданы «Каргының хаяазы» деп эде адап, ооң программазын чаартып турганы болур.

«Каргының хаяазы» солуг концерттерни Кара-Хову, Тоолайлыг, Барлык болгаш Каргының малчыларынга бараалгадыр.

* * *

Бай-Тайганың улусчу театрының артистери база спортчулары Мөңгүн-Тайга районга чоокта чаа аалдап чордулар. Олар «Хаймраканныг өзен» деп каттырыгыг шиизи районнуң төвүнүң улуг, биче чурттакчыларынга бараалгадып, чоннуң сонуургалын хаанылыгырган.

Улусчу театрның артистери аъттанып чанар мурнуу чарыында Мугур-Аксыда улусчу театрның артистери-биле ужуражып, ийи чыл дургузунда ук коллектив канчаар ажылдан келгениниң дугайында арга-дуржулгазын Мугур-Аксының чап-чаа тургустунган улусчу театрынга дамчытканнар.

Спортчу ужуражылганың түпелиинде кандыг болганын? Бай-тайгажылар хоккей биле баскетболга, мөңгүн-тайгажылар волейбол биле шыдыраага бирки черлерни ап, барык дең түңелдиг болганнар.

С. СОСКАЛДАЙ.

ХОСТАЛГА!

М. КОНГАР

Американ маадыр кысты,
Актыг черге буруудатты,
Араатаныаан өгүлчүлер,
Аглап туткаш, хоруглады.
Ортемчейнин беш дөш чону,
Өндүр күжүн доюлдурду,
Дэвис ышкаш маадырга
Деттенгенге каргыш-чатка!
Бужар аспаа ханыг куштун.
Буурап дүжер шаа келир,
Буянныгның чаагай хөрээ
Бурунгаарлаар, эчис чедер.
Азияның төвүнде мен.
Америкти корбөзөн-даа бол,
Анджелага, акыы мен
Алс-кежиин күзеп тур мен.
Талыы ырак Вьетнамдан
Холдарыңар ырадыңар,
Тайбың чолдуг коммунизке
Хоозун чөңгээ узуткалын!

Уэленнин суй-белээ

Уэленнин «Соңгу чуктуң суй-белээ» деп мастерскиязы тургустунгандан бээр 40 чыл болган.

Чукоткага сөөктен чазаныр мергежил чүс-чүс чылдардан дамчып келген чаңчылдыг. Сөөктен ыылган скульптура болгаш гравюра ураң чүүлүнге Чукотканың кайгамчык онзагай амыдыралын ылап шыннары-биле көргүзүп турар. Ураң чүүлдү шинчилээрлиг совет болгаш даштыны мастерлериниң чаңгыс аай үнелелин өзугаар алырга, Уэленнин мастерлери дүрзүлерни эң-не шыннары, көрүштүү-биле, композициязы билдингир, чогаадыкчы өзү-биле күүседип турар.

Бо дээрге Чукотканың ураң чүүлүнүң чыл демдеглели-дир. Уэленчилер оларның караанга, чонунуң амыдыралынга болуп турар болуушкуннарны ураң чүүлдүң бо хевиринге онзагайы-биле көргүзүп турар. Чижээ, чаңчыл апарган, «Адыг болгаш моржа», «Кит болгаш едуреитер», «Нерп оглу», «Ойнап турар адыг ооллары», «Адыгны согун-биле аңнаары», «Бөрүлер болгаш ивилер» деп ажылдарның чанында «Уэлен тудугларда», «Колхоз даргазының отчёду» ышкаш ажылдар тыптып келген. Амыдыралдың канчаар өскерлип, хөгжүп турарының херечизи ол-ла болгай.

В. И. Ленинниң Москвада Төп музейинде мастер Вуквол-дуң «Ленин Чукоткада» деп ажылын кадагалап турар. Чукчилерниң амыдыралы Ленинниң ады-биле холбашкан, Ленин Чукоткага чеде бергеш, моон соңгаар канчаар чурттаарын чукчилерге айтып берген деп легенда ында туруп турар. Вуквол Ленинградта ураң чурулга Академиязының студентизи тургаш, фашистиг эжелекчилерге удур тулчуушкуннарга 1942 чылда маадырлыы-биле елген.

Чукотканың сөөктен чүве чазаар мастерлери «Челюскин» деп дош чарар пароходтуң дугайында ажылдарны ыылган. Челюскинчилерниң амы-тынын камгалап алырынга чукчилер база киришкен. Валерий Чкаловтуң Соңгу полюсту тавартыг Америкаже ужудуушкуннунга хамаарышкан болуушкунну база чазап ыылган. Алдарлыг виолончелист Мстислав Ростропович Уэленге концерт көргүзүп чораан. Ооң концерти уяуг чедишкинниг болган. Даартазында хүн мастер Тужай морж азыындан ыылган музыкантының хевирин белек кылдыр тывыскан.

Мастерскияның эң дээре граверлары — херөзженнер. РСФСР-ниң алдарлыг чуруукчузу Вера Эмкуль бодунуң хандыкшылдыг мергежилиниг 36 чыл иштинде үзүктел чок ажылдаан. Ооң, бо үениң иштинде 100 ажыг гравюраны тургускан. 30 чылдарның төнчүзүнде ооң ажылдарын Москваның, Парижтиң, Нью-Йорктуң чурттаачылары кагдап көрген.

Уэленниң көскү мастерлери шупту салгаачылар-лыг. Вера Эмкульда база салгаачы бар. Ол болза Елена Янку-дур. Янкунуң морж азыындан ыылган гравюразын Соңгу чуктуң улуг өңнүү, америк чуруукчу Рокуэлл Кентиге берген. Ол ажылдың дугайында чуруукчунуң бижээни болза: «Морж азыында ыылган графика — Силерниң чериңерниң дээжизи-дир. Силерниң ураң чүүлүңер—амыдыралдың шыны, ону дамчыштыр чонуңарның амыдыралын тодаргай көргүскен-дир.

Сөөктен чүве чазаар мастерскияның чаа бажыңы удаас ажыглалга кирер. Уэленнин суй-белээ чурттуң бүгү булуңнарынче улам хөйү-биле тараар.

Юрий ГУРЬЯНОВ.
(ПМА).

Олимпий оттуң эстафетазы

ТОКИО. СЭТА-ның корреспондентизи Н. Геронинниң дамчыдыр турары болза: Олимпий одунуң Японияны дургаар эстафетазы XI Ак Олимпиаданың болур чери — Саппоро хоорайже уламчылап бар чоруур. Грециядан эккелген Олимпий оду бодунуң эстафетазын япон ортулуктарны дургаар дамчыдып чоруп турар. Кезек спортчулар отту алгаш, Японияның соңгу талазынче углап чорупкан. Ооң соовда кол ортулук Хонсюну тавараап, Хоккайдо ортулукка—Ак Олимпиаданың болур черинге дамчып келир. Эстафетаның кирижикчилери чамдык черлерге автомашиналарга-даа олуруптарлар, ынчалзада орутчу бажынга олимпий оду чоруп турар. Кыпкы Ак Олимпиада февральдың 3-тен 13-ке чедир уеде Саппоро хоорайга артер.

«Уралдың дувузу» эгелээн

ЗЛАТОУСТ. Мурнуу Уралдың 500 ажыг спортчузу Европа биле Азиядың кызыгаарының чоогунда эрги шагнын ол хоорайынга чыглыг келгеш, областтың кыпкы олимпиадазының түүнел маргылдаларынга киришкен. «Уралдың дувузу» деп ол маргылдааны Саппорога болур Олимпий оюнарынга тураскаваан.

Златоустуң металлургтары ол болуушкунга холбаштыр каңны «олимпийжи ёзу-биле» дүрген эзилдиреринің эдчээн эгелээн. Ол кандан златоусчуларның эң ыыак спорту—хаак чарыкының тиилекчилеринге тыпсыр медальдарны кылыр. Ол-ла металлан Олимпий оюнларының киржикчилеринге тыпсып суй-белектерни кылырын металлургтар шинтиирлээн. Адаа «Олимпийжи ёзуктериивис, тиилелге дээш Силерниң туруштуг чоруунар бистиң Уралдың каны ышкаш быжыг болзун» деп билиир.

Каң эзилдириишкинин хаакка мадаараынга спорт мастери Василий Тихоновтуң бригадазы боттандырган. Кан эзилдирген оттан тускай факелди кызыскаш, ону хоорайның төвүнге эккел, «Уралдың дувузу» деп Олимпиадының одун кызыскан.

«Амданныг» шаңналдар

НОВОСИБИРСК. «Сибирьсельмаштың» бажыңы эргелеллериниң кыпкы Спартакиадазы аңаа болуп эрткен. Үш хүн үргүлүлүзөн ол маргылдааның үезинде заводтуң стадионунга Олимпий оду хып турган.

Маргылдааның тиилекчилеринге бүдүрүлгениң комсомолчуларының кылганы алдын, моңгун, хүлер медальдарны тывыскан. Спартакиадага киришкен бүгү 400 ажыг аныяк күшкультуржуларга «амданныг» шаңналдарны — шоколаддарны тывыскан.

«Саян»
ансамбль
чалап тур

Күрүнеиин ыр болган таңдының «Саян» ансамбли ниити ыр болуунга артистер немей хүлээп алырын чарлап тур (херөзженнер—альтылар, сопраноолар, эр улус—теноралар).

Хүлээп алышкын (артистерни дыңнап, шилип алыры) 1972 чылдың январь 14-те хүндүскүүнүң 14 шакта филармониянын залында болур.

Филармониянын адрезі: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 20, тел. 25-91.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ЯНВАРЬ 8-ТЕ

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылганың программазы. 12.05—Сөөлгу медээлер. 12.15—«Музыкадыг киоск». 12.45—Уруглларга. «Тоолдарже аан-чорук». 13.15—Экономика-математиктиг методтарга болган саналга техниказынга үндезилээн улус ажыл-агыйын удуртурун сайзырадгайдыларының аргалары. «Марксчи-ленинчи теория болган башкарылга дугайында эртем». Дамчыдылганы ССРЭ-ниң ЭА-ының корреспондент-кежигүнү Л. М. Гвапшаи чорудар. 13.45—Концерт. 14.30—Уруглларның дыштанылга хүннеринде. «Елка байыры». 15.50—Дириг чуруктар. 16.00—«Сцена мастерлери-биле ужуражылга». ССРЭ-ниң улустуң артизи Вия Артмане. Ригадан дамчыдылга. 17.00—Делегей панорамазы. 17.30—«Эрткен чай». Ураң-чечен кино. 19.00—Сөөлгү медээлер. 19.15—Чагааларга харыылаан тур бис.

КЫЗЫЛДАН

19.30—Уруглларга кинолар. 19.55—«Чылан тудукчуларын». Документалдыг кино.

МОСКВАДАН

20.10—«Чайковский». Уроччечен кино. 1-ги сериялы. 21.25—А. С. Пушкин. Лирика. РСФСР-ниң улустуң артизи Д. Журавлев помчуур. 22.10—«Дириг амытаннар делегейиде». Дельфиннер дугайы. 23.00—23.30—«Уе». Информаттыг программа.

АГАЗАР

Бүгүн республикага бүргеп, аязыр. Чамдык черлерге хар чаар. Барыын углавышкынныг хаттын күүчү кошпак. Агаарның температураазы 24—26 градус соок болур.

Бүгүн республикага бүргеп, аязыр. Чамдык черлерге хар чаар. Барыын углавышкынныг хаттын дүргени секундада 2—7 метр чедер.

Агаарның температураазы даглыг районнарга 16—21, арганнарынга 21—26 градус соор. Кызылга шокар будуттаар. Хар чагбас. Барыын углавышкынныг хаттын күүчү кошпак. Агаарның температураазы 24—26 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ЯНВАРЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кибальчиш Оол дугайында тоол» 9.45, «Аныяк гвардия (2-ги киноозу) 11.25, «Эль Греко» 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Кинолар 11.30, «Том Сойерниң ужуралдары» 13.15, «Арыг ыыакпыл дугайында тоожу» 15.00, 16.50, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Уруглларга дириг-чуруктар 9.00, 16.40, «Дээрден бежээлээн» 10.40, 13.45, «Канктан Корда» 15.35, 17.25, 19.15, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эрги, мырыңай эрги тоол» 11.30, 13.15, «Индий йогтар. Кымнарыг өл?» 15.00, 16.00, «Анжелика болган хаан» 18.40, «Кадыр хаан» 17.05, 20.30 шактарда.

СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 40 ЧЫЛЫ» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: «Кичээнгер, ыыты мелегей» 14.00 шакта.

КОМПЛЕКСТИГ ЭКСПЕДИЦИЯНЫҢ КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: «Аас-кежиктиг эштинер» 14.00, «Сарыг чемоданчыгаштың ужуралдары» 16.00 шакта.

Силерни чалап тур

Субботада болгаш улуг-хүнде хоорайга дараазында хемчеглер болуруп дыштаныр хүнүң хоорай иттары дыңнадын тур.

ЯНВАРЬ 8-ТЕ

Политчырыдыышкын бажыңына — эртем-техниктиг деңнелге талазы-биле улусчу университеттиг кичээл 9 шакта эгелээр.

А педагогиктиг номчулгалар база-ла аңаа 10 шакта эгелээр.

«Пионер» кинотеатрга — Польшага партизан шимчээшкиниң киржикчизи П. Л. Мартынов-биле ужуражылыкын 12 шак 30 минутада эгелээр.

ЯНВАРЬ 8—9 ХҮННЕРИНДЕ

Хогжүм-шин театрынга «Юстина» деп шии болур. Эгелээри—19 шак 30 минутада.

«Энергетик», Комплекстиг экспедициянын культура бажыңларынга дыштанылга кежээлери болур.

Тайга станцияда, Ишодром районунда, парка хаак бажыңларынга массалыг хаактаалышкын болур, эгелээри — 10 шакта.

«Хүреш» катокка 10 шактан эгелеп массалыг чүүлүлашкын болур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, балын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң ораалакчыларының болгаш пропаганда кылдызының 35-24, карыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал кылдызының 37-13, культура кылдызының 23-54, кедээ ажыа-агый кылдызының 21-47, үлегүр кылдызының 22-64, чагаа база совет тургузуг кылдызының 41-27, информация кылдызының 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун делбейн баргавда 32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң чанында Тываның ном үнүүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу 1.). ТС—27332